

શ્રીજૈન સત્ય પ્રકાશ

વપ ૩

અંક : ૧૨

ક્રમાંક ૩૬

ACHARYA SRI KAILASSAGARSURI GYANMANDIR
 SHREE MAHAVIR JAIN ARADHANA KENDRA
 Koba, Gandhinagar - 382 007.
 Ph. : (079) 23276252, 23276204-05,
 Fax : (079) 23276249

ત્રી, ચીમનલાલ ગોકળદાસ શાહ

श्री जैन सत्य प्रकाश

(मासिक पत्र)

(१-५-५-६-१-१-१)

१ श्री सिद्धस्तोत्रम्	: आ. म. श्री. विजयपद्मसूरिजी	: ३६७
२ श्रेष्ठ पद्मनुं अथशोडन	: प्रो. डी. नारायण र. कापडिया	: ३६८
३ दुर्लभ पत्रक	: आ. म. विजयपद्मसूरिजी	: ४०१
४ श्री जिनप्रभसूरिप्रबंध	: श्री. अजरचंदजी नाहटा	: ४०५
५ तीर्थस्थानो संधी कंधक	: श्री. मोहनदास दीपयः योक्सी	: ४११
६ डिवसगुह्यर स्तोत्र	: श्री. साराभाय भण्डिलाल नवाय	: ४१८
७ रोमन वर्षनुं यणुतर	: सु. म. दर्शनविजयजी	: ४२१
८ धनपालनुं आदर्श जवन	: सु. म. सुशीलविजयजी	: ४२६
९ पक्षीवाल संध	: सु. म. न्यायविजयजी	: ४३०
१० श्री लक्ष्मणाडु गणु रयित		
	यडिऊसाथ	: प्रो. डी. नारायण र. कापडिया
		: ४३२
११ स्वाध्याय		
		: ४३३
साथो सनाथ		: ४३४
पुस्तकवाचननो प्रभाव		: ४३५
प्राभाषिकतानी परीक्षा		: ४३६
धनपालनी समयसूचकता		: ४३६
समाचार		४३६ नी सामे

स्थानिक ग्राहकोने

स्थानिक—अमहावाहना जे ग्राहक भाग्योनुं लवाजम उणु सुधी वसुल थवुं भाकी छे ते भाग्योने विनंती छे के अमारो भाणुस न्यारे लवाजम लेवा आवे त्यारे लवाजम आपी आबारी करशो !

लवाजम

स्थानिक १-८-०

अहारगाम २-०-०

छूटके अंक ०-३-०

सरनामुं अहलायाना समाचार दरेक अंग्रेजु महिनानी
तेरमी तारीख पहिलां लणी नणाववा.

मुद्रक : चंद्रशंकर उमाशंकर शुक्ल, प्रकाशक : श्रीमनलाल गोडणदास शाह, मुद्रणस्थान : युगधर्म मुद्रणालय सलापोस कोस रोड अमहावाह, प्रकाशनस्थान : श्री जैनधर्म सत्यप्रकाश समित कार्यालय, जेशिंगलार्डनी वाडी, धीकांटा, अमहावाह.

आराहणाइसमए, सीलं सुद्धं सकारणा वाणी ।
 मणठाणवत्थसुद्धी, उद्देसविही समासेणं ॥ ३३ ॥
 पयंमि सुप्पसंगे, गुणिगणसंसाहणं च तिउडीए ।
 दाणाइसाहणावि य, बहुलाहदओ सुहावसरो ॥ ३४ ॥
 सिद्धसरूवपयासो, पणवणासिद्धपाहुडे भणिओ ।
 लोयप्पयासंगंथे, अट्टगपमुहेऽवि लेसेणं ॥ ३५ ॥
 पुण्णोदयविहिसमए, परमुल्लासो मणंसि धरियव्वो ।
 विहिरागोऽविहिचाओ, कायव्वो सव्वजत्तेणं ॥ ३६ ॥
 मोणी तहेव कुज्जा, इग्घणायंविंलं जहासत्ति ।
 उच्छिट्ठं छंडिज्जा, णो मियभोज्जं च गिण्हिज्जा ॥ ३७ ॥
 पिच्चा जलं च पत्तं, जलस्स लूसिज्जं णेव विसरेज्जा ।
 संमुच्छिमसव्भावो, होज्जा विवरीयकरणेणं ॥ ३८ ॥
 सव्वदिणेसु साहा-रणो विही पावपंकवारिणिहो ।
 पइदियहाणुट्ठाणं, वोच्छं समयप्पसंगेणं ॥ ३९ ॥
 समरंता सिरिसिद्धे, पयत्थभावं सया विभावेता ।
 हौंति निरंजणरूवा, भव्वा खिप्पं पमोएणं ॥ ४० ॥
 सुद्धसरूवनियाणा, जे पयपणमे पयासिया विइया ।
 णे पुज्जसिद्धिणाहा, ज्ञापयव्वा विहाणेणं ॥ ४१ ॥
 मणुयत्तं पुण्णेणं, णवपयसंसाहणं च पुण्णेणं ।
 लब्भइ ता विइयदिणे, सिरिसिद्धाराहणं कुज्जा ॥ ४२ ॥
 गुणभावभंगरंगो, अमियविहाणायराइयपमुइओ ।
 सिरिसंघो सिरिगेहो, मंगलमाला लहेउ सया ॥ ४३ ॥
 सिद्धपयच्चणसरणा, वेदणमाणेहि तिमिरविह्वणं ।
 उवसग्गवग्गविरहो, णियमा हिययप्पसण्णत्तं ॥ ४४ ॥
 गुणणंदणिहिंदुसमे, णिव्वाणदिणे महिड्ढिवीरस्स ।
 सिरिसिद्धचक्कभत्ते, जइणउरीरायणयरम्मि ॥ ४५ ॥
 सिरिसिद्धचक्कसंगं, सिद्धत्थवणं वरं दुइज्जमिणं ।
 सुग्गहियक्खाण महो-वयारि गुरुणेमिसूरीणं ॥ ४६ ॥
 सीसेणं पोम्मेणं, कयं महोदयसमीसपट्ठणं ।
 अट्ट करिस्सामि मुया, आयरियाईण थुत्ताई ॥ ४७ ॥

(समाप्त)

એક પદનું અવલોકન

લેખક: શ્રીયુત પ્રો. હીરાલાલ રસિકદાસ કાપડિયા એમ. એ.

એવો કંઈ નિયમ નથી કે મોટી વસ્તુ હોય તો જ તે તરફ આપણે ધ્યાન આપવું જોઈએ. આથી એ દ્રવિત થાય છે કે નાની વસ્તુ પણ સર્વદા ઉપેક્ષાને પાત્ર જ હોતી નથી. આવી પરિસ્થિતિમાં પ્રસ્તુતમાં કોઈ અખંડિત કૃતિનું અવલોકન ન કરતાં હું નિમ્નલિખિત પદ વિષે કંઈક ઊદાહરણ કરવા ઇચ્છું તો તે અસ્થાને નહિ ગણાશે.

“ શ્રેયાંસિ बहुविघ्नानि भवन्ति महतामपि ।

अश्रेयसि प्रवृत्तानां क्वापि यान्ति विनायका : ॥ ”

આ પદ જૈન સાહિત્યમાં ખૂબ પ્રચલિત બન્યું જણાય છે. એના સૌથી પ્રથમ દર્શન કયા ગ્રંથમાં થાય છે તે નિશ્ચિતરૂપે કહેવું મુશ્કેલ છે. પરંતુ ઉપલબ્ધ સાહિત્યને ઉદ્દેશીને એમ કહી શકાય કે શ્રી યાકિની મહત્તરાના ધર્મસુત્ર તરીકે સુપ્રખ્યાત શ્રી હરિભદ્રસૂત્રની વિવિધ કૃતિઓમાં અવતરણરૂપે એનાં પ્રાથમિક દર્શન થાય છે. જેમકે એમની વિશ્વવિખ્યાત કૃતિ નામે અનેકાન્તજયપતાકાની એમણે પોતે રચેલી વ્યાખ્યાના પ્રારંભમાં આ પદ નજરે પડે છે એટલું જ નહિ પરંતુ એ પદ અને એની પહેલાની તમામ પંક્તિઓ લગભગ અક્ષરશઃ શાસ્ત્રવાર્તાસમુચ્ચય નામની એમની ખીજી કૃતિની સ્વોપજ વ્યાખ્યામાં દુગ્ગોચર થાય છે.^૨ વળી અણુઓગદારસુત્રની વિવૃત્તિની શરૂઆતમાં પ્રથમ ચરણ સ્પષ્ટરૂપે અને બાકી ‘છત્યાદિ’ દ્વારા એમણે નિર્દેશ્યાં છે. વિશેષમાં નંદીસુત્રના વિવરણના પ્રારંભમાં એમણે સમસ્ત પદ રજુ કર્યું છે.

હવે આપણે અન્ય આચાર્યોની કૃતિ તરફ નજર કરીશું તો જણાશે કે શ્રીશીલાંક-સૂત્રિએ આચારંગસુત્રની ટીકાના^૩ પ્રારંભમાં પહેલા પત્રમાં પ્રસ્તુત પદ અવતરણરૂપે

૧ શ્રી હરિભદ્રસૂત્રિ ક્યારે થયા એ સંબંધમાં વિદ્વાનોમાં મતભેદ છે. કેટલાક એમનો નિર્વાણ-સમય વી. સં. ૧૦૫૫ થાને વિ. સં. ૫૮૫ ગણે છે, તો કેટલાક એમને વનરાજ આવડાના સમસમયી એટલે લગભગ એ સૈકા પછી થયેલા માને છે. શ્રી શીલાંકસૂત્રિનો સમય પણ અનિશ્ચિત છે. એક રીતે એમનો સમય વિ. સં. ૯૦૭-૯૯૩ સુધીનો દર્શાવાય છે, તો બીજી રીતે એમને શ્રી હરિભદ્રસૂત્રિના સમકાલીન માનવામાં આવે છે.

૨ આથી એ પ્રશ્ન ઉદ્ભવે છે કે અનકાન્તજયપતાકાની વ્યાખ્યા રચાયા બાદ શાસ્ત્રવાર્તાસમુચ્ચયની સ્વોપજ વ્યાખ્યા રચાઈ હશે કે એથી ઉત્તરા જ ક્રમે એ બેની રચના થઈ હશે ?

૩ આ ટીકા ક્યારે રચાઈ તે સંબંધમાં એકવાક્યતા જોવાતી નથી. એના રચના-સમય તરીકે શક સંવત ૭૭૨, ૭૭૮ અને ૭૯૮ તેમજ શુક્લ સંવત ૭૭૨ સસવાય છે, પરંતુ શ્રી જિનવિજય એથી જુદો જ મત ધરાવે છે. જુઓ છતકદ્વપસૂત્રની એમની ‘સંપાદકીય પ્રસ્તાવના’ (પૃ. ૧૧-૧૪).

[૪૦૦]

શ્રી જૈન સત્ય ત્રકાશ

[વર્ષ ૩]

રજી ક્યું છે. એવી રીતે આવસ્સયસુત્ત (નિજ્જુત્તિ સહિત)ની વિવૃત્તિ (ના બીજા પત્ર)માં શ્રી મલયગિરિસરિએ પણ એમ જ ક્યું છે. ૪ વિસેસાવસ્સયભાસ (ગા. ૧૨)ની બૃહદ્વૃત્તિના ૧૭ મા પત્રમાં પ્રથમ ચરણ મલધારી શ્રી હેમચન્દ્ર-સરિએ અવતરણ રૂપે નોંધ્યું છે. આ પ્રમાણે અનેક અંચકારોનો નિર્દેશ થઈ શકે તેમ છે, પરંતુ તેમ કરવા જતાં આ લેખનું ક્યેવર વધી જવાના ભયથી હવે કેટલાકનો જ નામનિર્દેષ કરી સંતોષ માનવામાં આવે છે:—

(૧) કલિકાલ સર્વજ્ઞ શ્રી હેમચન્દ્રસરિના ગુરુભાઈ શ્રી પ્રહુમ્નસરિના શિષ્ય શ્રી ચન્દ્રસેનસરિ, ઉત્પાદાદિસિદ્ધિ પ્રકરણની એમણે રચેલી સ્તોત્રના ટીકાના બીજા પત્રમાં પ્રસ્તુત પદ અવતરણરૂપે અપાયેલું છે.

(૨) શ્રી જિનદત્તસરિ કૃત ચૈધયવંદણકુલયની વિવૃત્તિના રચનાર શ્રીજિનકુશ-લસરિ, એમણે વિ. સં. ૧૩૮૩ માં રચેલી વિવૃત્તિ (ના ૨ બ પત્ર)માં આ પદ અવતરણરૂપે રજી ક્યું છે.

(૩) ભક્તામરસ્તોત્રના વૃત્તિકાર શ્રીગુણાકરસરિ, એમણે આ સ્તોત્રના આઠમા પદની વૃત્તિના ૨૩ મા પૃષ્ઠમાં પ્રસ્તુત પદ અવતરણરૂપે આપ્યું છે. આ વૃત્તિ વિ. સં. ૧૪૨૬ માં રચાયેલી છે.

વિસેસાવસ્સયભાસ (ગા. ૧૨) માં “ બહુ વિગ્ઘાઈં સેયાઈં ” એવું જે પ્રાથમિક ચરણ દૃષ્ટિગોચર થાય છે તેની સાથે પ્રસ્તુત પદનું ચરણ સરખાવી શકાય તેમ છે.

આ પ્રમાણે એક પદ પરવે યથાસાધન ઊઠાપોઠ કરી હું વિરમું છું, પરંતુ તેમ કરવા પૂર્વે આ પદના કર્તૃત્વ વિષે, એને પ્રથમ અવતરણરૂપે રજી કરનાર જૈન છે કે અજૈન તે પરવે તેમજ એ પદનું ભાવાત્મક વિવરણ કોઈએ રજી ક્યું હોય તો તે સંબંધમાં વિશિષ્ટ પ્રકાશ પ્રમાણ પુસ્તકર પાડવા હું તન્જોને વિનવું છું :

માંકડી શેરી, ગોપીપુરા.

સુરત.

તા. ૧૯-૨-૩૮

તત્ત્વાર્થાધિગમસૂત્ર (અ. ૨. સૂ. ૧૭)ની વ્યાખ્યા નામે તત્ત્વાર્થશબ્દવાર્તિક ના ૯૦ મા પૃષ્ઠગત ‘તેષ્વાત્મ૦’ વાળી પંક્તિ આચારંગસુત્તની શ્રી શીલાંક-સરિકૃત વૃત્તિના ૧૦૪ મા પત્રગત પંક્તિ સાથે મળતી આવે છે, એની અત્ર નોંધ લેવી દુરસ્ત સમજાય છે

૪ કસ્મપયડિની ટીકાના પહેલા પત્રમાં તેમજ પંચસંગ્રહની ટીકાના પણ પહેલા પત્રમાં એ શ્રીમલયગિરિ સરિએ અવતરણરૂપે પ્રસ્તુત પદ આપ્યું છે.

૫ આ સંપૂર્ણ ગાથા પંચાશકની શ્રી અભયદેવસરિકૃત વૃત્તિના પ્રથમ પત્રમાં અવતરણરૂપે નજરે પડે છે. એવી રીતે એ પ્રમેયરત્નમંજુષાના ચતુર્થ પત્રમાં જોવાય છે.

દુર્લભ પંચક

[શ્રી શત્રુંજય તીર્થ, શિવપુર-મોક્ષ, શેત્રુંજી નદી,]
શાંતિનાથજિન અને શમિદાન-મુનિદાનતું વિવરણ.

લેખક:—આચાર્ય મહારાજ શ્રીમદ્ વિજયપદ્મસૂરજી
(ગતાંકથી ચાલુ)

શત્રુંજય: શિવપુરં, નદી શત્રુંજયાડમિથા ।

શ્રીશાંતિ: શમિનાં દાનં, શકારા: પશ્ચ દુર્લભા: ॥૧॥

ગિરિરાજના ઉદ્ધારની પાપતમાં ભવિષ્યની હકીકત

ભવિષ્યમાં કલિક રાજને ધર્મદત્ત નામનો જિનધર્માતુરાગિ પુત્ર થશે. તે દરરોજ બિંબની પ્રતિષ્ઠા કરાવ્યા બાદ ભોજન કરશે. તેનો જિતશત્રુ રાજા પુત્ર થશે. તે શત્રુંજય મહાતીર્થનો ઉદ્ધાર કરશે અને બત્રીશ વર્ષ સુધી રાજ્યગાદી ભોગવશે. આ જિતશત્રુ રાજાને મેઘધોષ નામે પુત્ર થશે. તે કપર્દિયક્ષના કહેવાથી શ્રી શાંતિનાથના અને શ્રી મરૂદેવીમાતાજીના ચૈત્યનો ઉદ્ધાર કરશે. આચાર્યદેવ શ્રી દુષ્પ્રસહસૂરિજી મહારાજની પહેલાંના આ મહાતીર્થના આઠ ઉદ્ધારક પુરૂષો આ પ્રમાણે જાણુવા:— ૧ શ્રીનંદિસૂરિ, ૨ આર્યશ્રીપ્રભ, ૩ માણિમદ્રક, ૪ યશોમિત્ર, ૫ ધનમિત્ર, ૬ વિકટધર્મક, ૭ સુમંગલ અને ૮ સૂર-સેન. અને છેવટે દુષ્પ્રસહસૂરિજીના ઉપદેશથી રાજા વિમલવાહન આ મહાતીર્થનો ઉદ્ધાર કરશે.

આ તીર્થના અલૌકિક ગુણોને યાદ કરી દૂર દૂરના પુણ્યશાલી ભવ્ય જીવો યાત્રાનો લાભ લેઈ જન્મ પાવન કરવા અહીં આવે છે. તેઓને જોઈને મહામંત્રી વસ્તુપાલ જેવા ભાગ્ય-શાલિ જીવો તો એમ વિચારે છે કે—આ યાત્રાજી સંધના ચરણકમલની રજથી મારા ધસ્તું આગળું ક્યારે પવિત્ર થશે? કહ્યું છે કે—

કદા કિલ ભવિષ્યંતિ, મદ્ગૃહાઙ્ગમમય: ।

શ્રીસંઘચરણામ્મોજ-રજોરાજી પવિત્રિતા: ॥૧॥

જેઓ અહીંના યાત્રાજીઓને કનડે, અને તેઓનું દ્રવ્યદિ ચોરે, તે જીવો ભયંકર પાપ કર્મ બાંધે છે, અને તેથી નરકની આકરી-ક્ષેત્ર યુદ્ધ શસ્ત્રાદિની પરમાધામિની-વેદના ભોગવે છે. યાત્રાજીઓની રક્ષા સત્કાર બહુ માનાદિગર્ભિત ભક્તિ કરનાર ભવ્ય જીવો સ્વર્ગથી માંડી મોક્ષ સુધીનાં સુખો પામે છે. અહીં પેથડ મંત્રી તથા વસ્તુપાલ વગેરે ધણીય આસન્ન-સિદ્ધિ મળ્ય જીવોએ ધર્મશાલા, જિન પ્રાસાદાદિ ધર્મસ્થાનો બંધાવવા ઉપરાંત સાતે ક્ષેત્રમાં સ્વભુજોપાર્જિત ન્યાયસંપન્ન અનર્ગલ લક્ષ્મીનો સદુપયોગ કરી અને ભવ સફલ કર્યા છે. આ બીના ઉપરથી આધુનિક ધનવાનોને ધણું સમજવાનું મળી શકે છે.

તેજપાલના મોટા ભાઈ મંત્રીશ્વર વસ્તુપાલે દુષ્પ્રમકાલના પ્રભાવે મ્હેચ્છોના ભાવિ ઉપદ્રવોને ધ્યાનમાં લઈને મમ્માણુપાણુની રત્નમય શ્રી આદિનાથની અને પુંડરીક ગણુધરની બંને પ્રતિમાઓ તૈયાર કરાવી ભોંયરામાં સ્થાપન કરી હતી. પૂર્વે જે વિ. સં. ૧૦૮માં જન્મક-

શાહે આદિપ્રભુતું મિત્ય સ્થાપન કર્યું હતું, તેને જ્યારે કલિકાલની છાયા વધવાથી મ્લેચ્છોએ વિ. સં. ૧૩૬૬માં ખસિત કર્યું, ત્યારે વિ. સં. ૧૩૭૧માં ઓસવાલજ્ઞાતીય સમરાશાહે શ્રીમૂલનાયકના મિત્યનો ઉદ્ધાર કર્યો.

શ્રી કલ્પપાહુડામાં પૂજ્ય શ્રી ગણધર ભગવંતોએ આ તીર્થાધિરાજનો વિસ્તારથી મહિમા વર્ણવ્યો હતો. તેમાંથી સાર ઉદ્ધરીને શ્રી ભદ્રપાહુસ્વામીજીએ પ્રાકૃતમાં રચના કરી. ત્યાર બાદ શ્રી વજ્રસ્વામીજીએ વિવિધ પ્રકારે ટૂંકામાં વર્ણવ્યો. તે પછી શ્રી પાદલિપ્તાચાર્યે ભવ્ય જીવોના ઉપકારાર્થે ટૂંકી રચના કરી. તેમાંથી ઉદ્ધાર કરી સંક્ષેપે શ્રી જિનપ્રભસૂરિજીએ વિવિધતીર્થકલ્પ બનાવતી વખતે 'શત્રુજયતીર્થકલ્પ' આ નામે અલગ રચના કરી. અપૂર્વ ભકિતભાવ ધારણ કરીને જે ભવ્ય જીવો આ કલ્પને વાંચે, ભણે, ધ્યાવે, સાંભળે, વ્યાખ્યાનમાં વાંચે (તીર્થનો મહિમા ખીળને સમગ્રવે) તેઓ ત્રીજે ભવે મુક્તિપદ પામે છે. હે શત્રુજય ગિરિરાજ ! બંધને તારા ગુણોનું વર્ણન કરનારો સમર્થ વિદ્વાન હોય, તો પણ તે પુરૂષ તારા થોડા ગુણોને પણ સર્વાંશે નજ વર્ણવી શકે. હે ગિરિરાજ ! તારી યાત્રા કરવા માટે આવેલા પુણ્યશાલી જીવોને આ પવિત્ર તીર્થભૂમિના પ્રતાપે હૃદયમાં સારી ભાવના પ્રકટે છે. હે ગિરિરાજ ! તારી યાત્રાનો લાભ લેવા માટે આલતા સંઘ, રથ, ઘોડા, ઊંટ વગેરેના પગની રજ જેઓના શરીરે લાગે, તેમનાં નિખિડ પાપો જરૂર નાશ પામે છે. હે ગિરિરાજ ! ખીજ સ્થળે માસખમણુ કરવાથી જેટલાં કર્મો ખપે, તેટલાં કર્મો ભવ્ય જીવો તારી છાંયામાં રહીને પૂજા દર્શનાદિ કરનારા-નવકારશી આદિ પચ્ચખખાણુ કરીને જલ્દી ખપાવે છે. હે ગિરિરાજ ! એકાંત સમ્યગ્દષ્ટિ ઇંદ્ર મહારાજ પાણુ સ્વર્ગમાં તારો વૈભવ વખાણુ છે, નમસ્કાર કરે છે. માટે આદીશ્વર પ્રભુથી શોભાયમાન એવા તને અમે વારંવાર નમસ્કાર કરીએ છીએ. હે ગિરિરાજ આ પ્રમાણે તારા ગુણુ વર્ણવતાં મેં જે પુણ્ય પેદા કર્યું તેના ફળરૂપે હું એ જ આહું છું કે-સર્વ જીવો તારી છાંયામાં નિવાસ પામી દર્શનાદિ ભકિતનો લાભ મેળવી નિરંજન નિરાકર સિદ્ધ સ્વરૂપ પામે. રાજપ્રસાદ (એવા ખીજ) નામવાળા આ કલ્પને પૂજવાથી, જરૂર મનોવાંછિત ફળે છે. શ્રીજિનપ્રભ-સૂરિજીએ આ કલ્પની વિ. સં. ૧૩૮૫માં રચના કરી.

સંઘપતિ શ્રી વસ્તુપાલે ગિરિરાજની કરેલી યાત્રાઓ

પરમપ્રભાવિક આ શ્રી સિદ્ધગિરિરાજની ઉપર મંત્રી વસ્તુપાલને અડગ શ્રદ્ધા હતી. આખી જિંદગીમાં તેમણે સાડીયાર યાત્રાઓ કરી. તેમાં વિ. સં. ૧૨૮૫માં પહેલી સંઘ સહિત વિધિપૂર્વક યાત્રા કરી તેની ખીના આ પ્રમાણે સમજવી. એ સંઘમાં ૧૪૪ દેવાલય હતાં, તેમાં દાંતના ચોવીશ દહેરાસરો અને આકાંતો ૧૨૦ કાષ્ઠમય (લાકડાનાં) હતાં. ૪૫૦૦ ગાડાં, ૧૮૦૦ ગાડી, ૭૦૦ પાલખી, સંઘમાં ૭૦૦ આચાર્ય ભગવંતો અને ૨૦૦૦ શ્વેતાંબર સાધુઓ, ૧૧૦૦ દ્વિગંબર સાધુઓ, ૪૦૦૦ ઘોડા, ૨૦૦૦ ઊંટ, ૭ લાખ યાત્રાળુ મનુષ્યો હતા. એમ એ પછી આગળ આગળની યાત્રાઓમાં પૂર્વ પ્રમાણુ કરતાં અધિક પ્રમાણુ હતું. જાંચ કોટીના ભાગ્યશાળી ઉદ્ધાર ભવ્ય જીવો જ તીર્થ યાત્રાદિમાં લક્ષ્મીનો સદુપયોગ કરે છે. પ્રાચીન મહર્ષિ ભગવંતોએ કહ્યું છે કે ધણું કરીને ક્ષત્રિયોની લક્ષ્મી

ઘોડા, શસ્ત્ર, સૈન્યાદિને સંઘરવામાં, વેશ્યાની લક્ષ્મી શૃંગારરસને પોષવામાં, વેપારીઓની લક્ષ્મી વ્યાપારમાં, ખેડૂતની લક્ષ્મી ખેતીમાં, પાપી જીવોની લક્ષ્મી દારૂ માંસભક્ષણાદિમાં, વ્યસની જનોની લક્ષ્મી સાતે વ્યસન સેવવામાં ખલાસ થાય છે અને કંજીસ માણસ લક્ષ્મીને જમીનમાં દાટીને રાજ થાય છે. પણ પુણ્યશાળી ભવ્ય જીવો તીર્થયાત્રાદિ ઉત્તમ કાર્યમાં લક્ષ્મીનો સદુપયોગ કરી રાજ થાય છે. આ હકીકતમાંથી એ પણ રહસ્ય નીકળે છે કે—જેવા વાતાવરણમાં જીવન પસાર થયું હોય તેવી જ ભાવના અંતિમ સમયે થાય છે. મંત્રી વસ્તુપાલના સંબંધમાં પણ તેમ અન્યું છે. તે ખીના ટૂંકામાં આ પ્રમાણે છે—વિ. સં. ૧૨૮૭માં જ્યોતિ: શાસ્ત્રાદિના પ્રખર પંડિત આચાર્યશ્રી નરચંદ્રસૂરિજી મહારાજને મંત્રી વસ્તુપાલ ગુરૂ તરીકે માનતા હતા. તે ગુરૂમહારાજની અંતિમ સમયની માંદગીના પ્રસંગે મંત્રીજી ગુરૂની પાસે બેઠા હતા. ઉપકાર અને ગુરૂગુણને યાદ કરતાં તેઓ રૂદન કરવા લાગ્યા, ત્યારે શ્રી ગુરૂમહારાજે મંત્રી વસ્તુપાલને સમજવ્યું કે—જેઓ જન્મ્યા, તેમનું મરણુ તો છે જ. સમજી માનવોને એ પ્રસંગ અપૂર્વ સાવધાની રાખવાનો બોધ આપે છે— “સામા મરનાર મનુષ્યાદિતી માફક સર્વને મોડા વહેલા જરૂર ચાલ્યા જવાનું છે. મનના મનોરથ મનમાં ન રહે, માટે પ્રમાદ દૂર કરી ધર્મકાર્યો જલ્દી સાધવા કટિબદ્ધ થવું એ વ્યાજબી છે.” આવું વિચારી ક્યો ડાહ્યો માણસ મૃત્યુના પ્રસંગે શોક કરે. હે મંત્રી! હાલ વિ. સં. ૧૨૮૭ની સાલ વર્તે છે. આજથી અગીઆરમા વર્ષે ૧૨૯૮ના ભાદરવા સુદ દશમ ૨ તમારી સ્વર્ગ ગમનની તિથિ સમજવી. એમ જ્યોતિ: શાસ્ત્રના અનુભવથી જાણી શકાય ૩

૧ શ્રી નરચંદ્રસૂરિજી મહારાજ જ્યોતિ:શાસ્ત્રના પ્રખર વિક્ષાન હતા. તેમણે જ્યોતિ:સાર (નારચંદ્રજ્યોતિપ) નામનો ગ્રંથ બનાવ્યો છે. તે ઉપરાંત મુરારિએ બનાવેલા ‘અનર્ધરાધવ’ નામના ગ્રંથની ઉપર (૨૩૫૦ શ્લોક પ્રમાણ) ટિપ્પણુ રચ્યું. શ્રી વિમલસૂરિજીની સહાયથી શ્રીધરે બનાવેલ ન્યાયકંઠલી નામક ન્યાયના ગ્રંથ ઉપર ટીકા રચી. તથા જેમાં શ્રી હેમચંદ્રસૂરિકૃત પ્રાકૃત આઠમા અધ્યાયના રૂપાખ્યાનની સિદ્ધિ જણાવી છે, એવો પ્રાકૃત દીપિકાપ્રબોધ નામનો ગ્રંથ, ચતુર્વિંશતિજિનસ્તોત્ર વગેરે ગ્રંથો બનાવ્યા છે તેમના ગુરૂ શ્રી દેવપ્રભસૂરિજી મહારાજ હતા. તેમણે બનાવેલ પાંડવ ચરિત્રના અને શ્રી ઉદયપ્રભસૂરિ કૃત ધર્મબ્યુદય કાવ્યના સંશોધક—શ્રી નરચંદ્રસૂરિજી હતા. તેમની આજ્ઞાથી વિ. સં. ૧૨૭૧માં ગુણવલ્લભે વ્યાકરણુ ચતુષ્કાવચૂરિ બનાવી. શ્રી. નરચંદ્રસૂરિજીએ ૧૨૮૮માં રચેલા વસ્તુપાલની પ્રશસ્તિરૂપ સ્તુતિકાવ્યો—ગિરનાર શિક્ષા લેખમાંથી મળી શકે છે. (સમરાદિય સંક્ષેપના કર્તા) શ્રી પદ્મનસૂરિજી મહારાજને આ સૂરિજી મહારાજે શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રની વાચના આપી હતી. મંત્રી વસ્તુપાલની અપૂર્વ કાવ્યગ્રંથ બનાવવા માટે આગ્રહભરી વિનંતી થઈ ત્યારે સૂરિજીની આજ્ઞાથી તેમના શિષ્ય નરેન્દ્રપ્રભસૂરિજીએ ‘અલંકાર મહોદધિ’ નામનો અપૂર્વ કાવ્યગ્રંથ બનાવી મંત્રીની ભાવના પૂર્ણ કરી. તે મંત્રી વસ્તુપાલના ધર્મગુરૂ હતા, વગેરે ખીના અનેક ઐતિહાસિક ગ્રંથોમાંથી મળી શકે છે.

૨ ‘જૈન સાહિત્યનો સંક્ષિપ્ત ઇતિહાસ’ આમાં ૧૨૯૬ મહા સુદ રવિવાર કહ્યો છે.

૩ આવી હકીકત ખીજની આગળ કહેતાં આઘાતનું કારણુ થાય, પણ ગુરૂજી મંત્રીના સંપૂર્ણ પરિચયમાં આવેલા હોવાથી ધર્મકાર્ય કરવામાં પ્રમાદ હાલવવા તેમણે આ ખીના પ્રાણમંત્રીને કહી છે. સમજીને તો આથી લાભ જ થાય.

[૪૦૪]

શ્રી જૈન સત્ય ઝકાશ

[વર્ષ ૩]

છે. જેથી તમને અંતિમ હિતશિક્ષા તરીકે જણાવું છું કે-ભવિષ્યમાં કરવા ધારેલાં ધાર્મિક કાર્યો અવિલંબે પૂરાં કરજો. તીર્થધારાજ શ્રી સિદ્ધગિરિભગવંતની પરમ શીતલ છાયામાં અંતિમ સમયે સમાધિમરણ સુધારા પુણ્યશાળી ભવ્ય જીવો જરૂર આસન્ન સિદ્ધિક હોવાથી યોગ કાળમાં પરમ પદના સાસ્ત્રિક, આત્મિક, એકાંતિક સુખને પામી શકે છે.”

આ શીખામણ આપ્યા બાદ શ્રી ગુરૂમહારાજ અપૂર્વ સમાધિ મરણનું અનુદાન સાધી ઉત્તમ સ્વર્ગની સંપદા પામ્યા. ત્યારબાદ મંત્રીજીએ પણ ગુરૂ શિક્ષાને અનુસારે જલદી સાવધાન થઇને તીર્થયાત્રા, જીર્ણોદ્ધાર, નવીન મદિર બંધાવવા, અંજનશલાકા, ઉપાશ્રય, સાધર્મિક વાતસલ્ય, સંઘપૂજન, જ્ઞાનભંડાર વગેરે ધર્મ કાર્યો લગભગ પ્રાયે વિ. સં. ૧૨૬૭ ની સાલ સુધીમાં સાધી લીધાં. મંત્રીધર વસ્તુપાલને ૧૨૯૮ ના ભાદરવા સુદ માં તાવ આવ્યો, ત્યારે તેમણે ગુરૂવચન યાદ કરી અંતિમ સમય જાણી લઇને શ્રી સિદ્ધગિરિની છાયામાં જવા માટે લઘુબાંધવ શ્રી તેજપાલને ઇચ્છા જણાવી. ભાઇએ તે પ્રમાણે તૈયારી કરી પ્રયાણ કર્યું. અનુક્રમે સિદ્ધગિરિની નજીકમાં રહેલ અકેવાળિયા ગામમાં વિશેષ માંદગી થવાથી તેમણે જાણ્યું કે. ઠેક પહોંચાય તેટલો સમય નથી તેથી ગિરિરાજની સન્મુખ હાથ જોડી આર શરણને અંગીકાર કરીને, દુષ્કૃતની ગહાં અને સુકૃતની અનુભોદના કરીને આત્મભાવના ભાવી, આત્મસ્વરૂપની હરધડી વિચારણા કરી, સર્વ જીવોને ખમાવી અને અતુર્વિધસંધને વિશેષે ખમાવી ગિરિરાજના નિશ્ચલ ધ્યાનમાં મંત્રી વસ્તુપાલ સ્વર્ગના દિવ્ય સુખ પામ્યા. સમાધિમરણના અભિલાષી ભવ્ય જીવોએ ઉપર જણાવેલ મંત્રીની ખીના જરૂર યાદ રાખવી અને મંત્રી વસ્તુપાલ વગેરેની માફક, અતુર્વિધ સંઘ સહિત વિધિ પૂર્વક ઉલ્લાસથી સંઘપતિ થઇને શ્રી ગિરિરાજની યાત્રા કરી જન્મ સફળ કરવો.

૨-શિવપુર દુર્લભ પંચકમાં બીજું ‘શિવપુર’ કહ્યું તેવું સ્વરૂપ આ પ્રમાણે સમજવું -જ્યાં ગયા પછી નિરંજન શુદ્ધ, સ્વરૂપી ભવ્યાત્માઓને યોગ આંશે પણ ઉપદ્રવની પીડા હોય જ નહિ તે શિવપુર કહેવાય. તેનાં મુકિત, મોક્ષ, નિર્વાણ, પરમપદ, શિવસિદ્ધિ, સિદ્ધસ્થાન સિદ્ધશિલા; વગેરે અનેક નામો જુદા જુદા ગ્રંથોમાં જણાવ્યાં છે. દેખાતાં નગરો જેમ ઉપદ્રવવાળા હોય છે, ચલ હોય છે, અને જ્યાં રોગથી હેરાન થવું પડતું હોય તેવ પણ હોય છે તથા આપ્યાદી વરતી વગેરેની અપેક્ષાએ નાશવાળાં હોય છે, અને અમુક કાળે નાશ પામવાના સ્વભાવવાળાં હોય છે, તેવું આ નગર નથી, પણ તેથી ઉદ્દતું (આ શિવપુર) છે. એટલે શિવ અચલ અરોગ અનંત અક્ષય સ્વરૂપવાળું શિવપુર છે. ગોળાકાર વિસ્તારની અપેક્ષાએ ઠપ લાખ ચોળન પ્રમાણ મનુષ્ય ક્ષેત્ર છે, તેટલું જ શિવપુર છે. કારણ કે મનુષ્ય ક્ષેત્રમાંથી જ મોક્ષ ગમન થાય છે. સિદ્ધિસ્થાનને એકદેશીય પુરની ઉપમા આપવાનો મુદ્દો એ છે, કે-પુરમાં જેમ મનુષ્યાદિ સંસારી જીવો હોય છે, તેમ અહીં મુક્ત જીવો ઉપરના એક ચોળનના જુદા ભાગમાં અથવા એક ગાઉના ચોવીશમાં ભાગમાં રહે છે. વગેરે અમુક અમુક સરખામણી રહી છે. પણ સર્વોંશે પુર (નગર) ના ગુણો ન ધટી શકે- આ શિવપુરમાં સદ્ગતમંદિ શ્રી સિદ્ધભગવંતો રહે છે.

(અપૂર્ણ)

श्री जिनप्रभसूरि-प्रबंध

सं० अगरचंदजी नाहटा, सिलहट.

चौदहवीं शताब्दीके शासनप्रभावक आचार्योंमें श्रीजिनप्रभसूरिका स्थान सर्वोपरि है। आपने कुतबुद्दीन व महम्मद बादशाहको प्रभावान्वित किया था व “विविध तोर्थकल्प” जैसे अद्वितीय ग्रन्थरत्नों व स्तोत्रोंकी रचना की थी, जो जैनसमाजके लिये गौरवकी बात है।

आपके संबंधमें पं० लालचंद भगवानदास गांधीने एक विशिष्ट निबंध लिखा था, जो लगभग छपकर तैयार भी हो चुका है। उसके अतिरिक्त ‘जैन साहित्यनो संक्षिप्त इतिहास,’ ‘जैन स्तोत्र सन्दोह’ एवं हीरालाल रसिकलाल सम्पादित ग्रन्थमें कुछ कुछ प्रकाश डाला गया है। प्राचीन साधनोंमें ‘विविध तोर्थकल्प’ अन्तर्गत कन्यानशनीय कल्पद्वय, ‘उपदेश सप्ततिका’ में जिनप्रभसूरिप्रबंध, ‘पुरातन प्रबंध संग्रह’ में प्रकाशित जिनप्रभसूरि प्रबंध^१ एवं हमारे ‘ऐतिहासिक जैन काव्यसंग्रह’ में प्रकाशित गीत आदि मुख्य हैं।

गत मार्गशीर्ष महिनेमें अहमदाबादमें श्रीजिनविजयजीसे मुलाकात होने पर ज्ञात हुआ कि उनके पास एक अप्रकाशित ‘वृद्धाचार्य प्रबंधावली’^२ है जो खरतरगच्छके आचार्योंके संबंधमें है। मैंने उस प्रतिको बड़ी उत्कंठासे देखी तो उसमें सब प्रबंध प्राकृतमें थे, वह प्रति १७वीं शताब्दीके पूर्वार्द्धकी लिखित ८ पत्रकी है। उसमें १ वर्धमानसूरि,^३ २ जिनेश्वरसूरि, ३ अभयदेवसूरि, ४ जिनवल्लभसूरि, ५ जिनदत्तसूरि, ६ जिनचंद्रसूरि, ७ जिनपतिसूरि, ८ जिनेश्वरसूरि, ९ जिनसिंहसूरि और १० जिनप्रभसूरि ये १० प्रबंध हैं, उनमेंसे शेषके तीन प्रबंध जिनप्रभसूरि व उनके गुरु श्रीजिनसिंहसूरि संबंधी हैं, वे यहाँ प्रकाशित किये जाजे हैं। आशा है इतिहास प्रेमीयोंको ये प्रबंध बहुत कुछ नवीन ज्ञातव्य उपस्थित करेंगे।

श्री जिनसिंहसूरि-प्रबंध

जिनपतिसूरिपट्टे नेमिचंद्रभंडारी जिणेसरसूरिणो पिया संजायो। तस्स दो सीसा संजाया, एगो सिरिमालो जिनसिंहसूरि बीओ ओसवालो जिणप्प-बोहसूरि। अन्नया जिणेसरसूरि पल्लूपुरे नियपोसहसालाप उवविट्ठो संतो,

१ इसकी तीन प्रतियें बीकानेर भंडारमें हैं। उनके आधारसे नकल कर मैंने इस ग्रंथमें छपनेके पूर्व पं० लालचंद भ. गांधीको भेजी थी।

२ इसकी अन्य एक प्रति श्रीहरिसागरसूरिजीके पास भी थी।

३ इसी पत्रके अगले अंकमें प्रकाशित।

सूरिस्स दंडगो अकम्हा तडतडित्ति सहं काऊण दुहा खंडो संजाओ । तओ सूरिणा भणियं, भो सीसा एस सहो कओ संजाओ? अवलोइऊण सीसेहिं कहियं सामि, तुम्ह हत्थदंडओ दुहा संजाओ । तओ चितियं आयरिण मम पच्छा दो गच्छा होहंति, तओ सयमेव नियहत्थे गच्छं करिस्सामि । इत्थेव पच्छावे सिरिमालसंघेहिं मिलिऊण चितियं, इत्थ देसे कोइ गुरु नागच्छइ, पयलह गुरुसपासे गुरुं आणेमो । मिलिऊण सयलसंघो गुरुसमीवं गओ, वंदिऊण आयरियं विन्नत्तं सयलसंघेहिं भो सामि, अम्ह-देसे कोवि गुरु नागच्छइ, तओ अम्हे किं करेमो ? गुरु विना सामग्गी न हवइ । त गुरुणा पुव्वनिमित्तं नाऊण जिणसिंघ गणी लाडणुवाउत्तो सिरिमाल वंसुब्भवो नियपट्टे ठाविओ, नामधेयं कयं जिनसिंघसूरिचित्ति । कहियं एए सावया तुम्ह मए समप्पिया, गच्छह संघसहिओ । तओ वंदिऊण गुरुं सावयसहिओ जिनसिंघसूरि समागओ । सब्बसिरिमालसंघेहिं कहियं, अज्जप्पभिइ एस मम धम्मायरिओ । अओ दो गच्छ संजाया । वारससयअसीए (१२८०) संवच्छरे पल्लूपुरे नयरे जिणेसरसूरिणा जिनसिंघसूरि कओ पउमावईमंतो उवपसिओ केयइ वरिसेहि जिनेसरसूरि देवलोय गओ ॥८॥

जिनेसरसूरिपट्टे जिनसिंघसूरि संजाओ पउमावईमंतसाहणतप्परो निच्चं झाणइ, झाणावसाणे पउमावईए भणियं तुह छम्मासाऊ वट्टइ । तओ सूरिणा भणियं मम सीसाणं पच्चक्खीभूया कहसु मम पट्टे को होही, तओ पोमावईए भणियं गच्छ सोहिलवाडी नयरीए तांबीगोत्तपवित्तकारगो महाधरनामगो महड्डिओ सावगो अच्छइ तप्पुत्तो रयणपालो तस्स भज्जा खेतल्लदेवीउयरे सुहडपाल इइ नामधेउ सब्बलक्खणसंपन्नो, तुह पट्टे जिनपहसूरिनामभट्टारगो जिणसासणस्स पभावगो होही । इय वयणं सुच्चा जिनसिंघसूरि तत्थ गओ, महया महोच्छवेण सावगेण पुरप्पवेसो कओ । पच्छा महाधरसिट्ठिगेहगओ सूरि । दट्टण आयरियं सत्तठ पायं सम्मुहं गच्छइ वंदिऊण आसणे निमंतिओ भगवन, ममोवरि महप्पसाओ तुमे कओ, जेण मम गिहे समागया, परं आगमणप्पयोयणं वयह । तओ गुरुणा भणियं भो महाणुभाव, तुम्ह गिहे सीसनिमित्ते समागओहं, मम एगो पुत्तो वियरह तओ तेण तहत्ति पडिषणं तउ तेण अन्ने पुत्ता संसकारं काऊण वत्थादिण आणीओ, कहियं एयस्स मज्जे जो तुम्हाण रोयइ तं गिन्हह । गुरुणा भणियं एए पुत्ता दीहाउया तुम्ह गिहे चिट्ठंतु परं जो सुहडपालो वालो तं वियरह । तहेव कयं, विहराविओ सुमुहुत्ते दिक्खिओ य तेरहसयछव्वीसवरिसे (१३२६) दिक्खं सिक्खं दाऊण पउमावईमंतो समप्पिओ । कमेण गीयत्थ-चूडामणी संजाओ । तेरहसयइकतालवरिसे (१३४१) क्रिद्दिवाण्णत्तरे जिणसिंघसूरिणा सुमुहुत्ते नियपदे थप्पिओ जिणप्पहसूरी, जिणसिंघसूरि देवलोय गओ । इति जिणसिंघसूरि प्रबंधः ॥ ९ ॥

श्री जिनप्रबन्धसूत्रि-प्रबंध

अहूणा जिनपहसूरिपवांधो भन्नइ-इओय जिनसिंघसूरिपट्टे जिणप्पहसूरि संजाओ। तस्स पुव्वपुणवसा पउमावइ पच्चक्खा संजाया। एगया पउमाई पुच्छिया सूरीहिं, कहसु भगवइ मम कत्थनयरे उन्नइं भविस्सई, तओ पउ-मावइं लवियं तुमह विहारो जोगिनीपीट्टे ढीलीनयरे महुच्छओ भविस्सइ तत्थ तुमे गच्छहा तओ, गुरुणा विहारो कओ। कमेण जोगिणीपुरमागओ वाहिवाहापुरे उत्तिन्नो एगया सूरी वियारभूमि गओ संतो तत्थ अणारिया मिच्छादिट्ठिणो पराभवं काउमारद्धं लेट्टुमाइहिं। तओ गुरुहिं भणियं पउमाइ सुट्टुमहुच्छओ संजाओ। तओ पउमावईए तस्स बहगस्स लेट्टुमाइहिं तस्सेव पूया कया, ते अणायरिया पलायमाणा महम्मदसाहिणो समीवे गया, कहियं सूरिवयरं। तओ चमक्कियचित्तो पुच्छेइ, कत्थ सो अत्थ पुरिसो? तेहिं निवेइयं बाहिं पएसे दिट्ठो अम्हेहिं, तो पहाणपुरिसा आइट्ठा गच्छह तुब्भे तं आणेह इत्थ जहा तं पस्सामि। तओ ते गंतूण गुरुसमीवे एवं निवेइयं आगच्छह भो सामि अम्ह पहुसमीवे, तओ तुमे पयलह। तओ आयरिया पउल्लिहुवारो गंतूण ट्ठिया। मिच्चेहिं गंतूण निवेइयं। जाव ताव ते साहिणो निवेयंति, ताव सूरी सीसाण कहियं अहं कुंभगासणं करोमि, जया साहि समागच्छइ तथा तुम्हेहिं कहियव्वं-एस मम गुरु तओ सो कहिस्सइ-जारिसो आसि तारिसे कुणह, तओ तुब्भे अल्लवत्थं धरिऊण कंठवेह, इय वुत्तूण गुरु ज्ञानमस्सिओ कुंभसमाणो संजाओ। तओ आगंतू महम्मद साहि सीसं पइ कत्थ तुज्झ गुरु? तेण कहियं अग्गओ दीसइ तुम्हाणं। तओ साहिणा कहियं सो जारिसो पुत्विं आसि तारिसं कुणह। तओ सीसेण वत्थं सरसं काऊण सज्जीकयं, उट्ठिऊण सूरी आसीसा दिन्ना धम्मलाहस्स। तओ कहासंलाओ संजाओ दुन्हवि। तओ साहिणा लवियं-भो सामि अम्ह पाणप्पिया वालादे राणी अच्छइ तस्स वित्तरो लग्गो आसि न सा वत्थाणि गिन्हइ नियदेहेन सुस्ससा वि न कुणइ। तस्स तुमं पस्सिऊण सज्जी कुणह। मए मंतजंतचिगिच्छगा आहूया परं जं जं पासइ तं तं लेट्टुलट्ठिणा हणइ, अहूणा पसायं काऊण तुमे पासह। गुरुणा भणियं-तुब्भे गच्छइ तस्स समीवे एवं निवेएह, तुह समीवे जिणप्पहसूरि समागच्छइ। साहि गंतूण कहियं, तं वयणं सोऊण सहसा उट्ठिया कहियं दासि आणेह वत्थं तओ चेडीहिं वत्थं आणिऊण पहिराविया तओ। साही चमक्करिओ, आगंतूण गुरुसमीवे साहियं आगच्छह तस्स समीवे पासह तं तओ गओ सूरि तं दट्टूण निवेइयं सूरीहिं-रे दुट्ठ कत्थ तुमं इत्थ गच्छ तुमं अस्स वास्ताओ। तेण निवेइयं कहं बच्चामि अहं सुट्टु गिहं लद्धं। गुरुणा भणियं अन्नत्थ गिहं नत्थि? तेहिं भणियं-नत्थि एयारिसो। तओ गुरुणा मेहनाओ खित्तवालो आहूओ कहियं पयं दुरी कुणसु! तओ मेहनाएण सो वित्तरो

गाढं पीडिओ तेण वितरेण एवं निवेइयं-अहं खुहाऊरो मम किंचि भक्खं पयत्थह । किं पयच्छामि ? तओ कहियं तेण-मम हिंसाईणि पयत्थह । गुरुणा भणियं-मम अग्गे एवं मा भणह, अहं तुम्हाणं दढवंधेणण वंधामि । तओ सूरिणा मंतो जविओ तओ कहियं-सामि तुमं सव्वजीवदयापालगो ममं कहं पीडेहि । सूरिणा भणियं गच्छ इत्थ टाणाओ । तेण कहियं किंचिवि ममं पयच्छह, तओ भणियं किं पयच्छामि ? घियगुडसहियं चुन्नं पयत्थह मम । तउ साहिणा कहियं पयच्छामि । गुरुहि भणियं कहं जाणामि तुमं गओ ? कहियं तेण मम गच्छंतस्स अमुगपिप्पलस्स साहा पडिस्सइ तओ जाणिज्जाहि । तओ रयणीसमए तं चेव जायं । पभाए सज्जीजाया वांलादे राणी, दट्टूण साहिणा महहरिसो जाओ । निवेइयं तस्स पिए तुमं कत्थ आसि जओ न एस महाणुभागो आगओ हुंतो । तओ एवं सोऊण भणियं तेण सामि एस मम पियासारिसो । जया एस महप्पा आगच्छइ तुम्हपासे तथा तुम्हं एयस्स आगइसागई करिस्सासु ऊद्धासणे निवेसेहा । तओ तेण तहत्ति पडिवण्णं एस राया गुरुसमीवे गच्छइ गुरुं नियगिहे आणेइ अद्धासणं दलइ एवं सुहं सुहेणं वच्चइ कालो । तओसव्वपासंडाणं पवेसो जाओ । इत्थपत्थावे बाणारिसीओ समागओ राघवचेयणो वंभणो चउदसविज्जापारगो मंतजंतजाणओ । सो आगंतूण मिलिओ भूवं साहिणा बहुमाणी कओ सो निच्चमेव आगच्छइ रायसमीवे । एगया पत्थावे सहाउवविट्ठो सूरि राघवचेयणपमुहा कहाविणोयं चिट्ठंति । तओ राघवचेयणेण चितियं दुट्ठसहावं एयं जिणप्पहसूरि दोसवंतं काऊण निवारयामि इत्थटाणाओ । एवं चित्तिऊण साहिहत्थाओ अंगुलीयं विज्जावलेण अपहरिऊण जिणप्पहसूरि रयहरणमज्जे पक्खित्तं जहा सूरि न जाणइ । तओ पउमावईए निवेइयं सूरिस्स तुम्हाणं तक्करीदाउकामो राघवचेयणो साहिपासाओ मुद्दारयणं गहिऊण तुम्ह रयहरणमज्जे ठविओ, सावहाणा हवह तुब्भे । तओ सूरिणा तं मुद्दारयणं गहिऊण राघवचेयणस्स सीसवत्थे पक्खिसो जहा सो न जाणइ । तओ महम्मद साहि पासइ मुद्दारयणं नत्थि पछाअगाओ पासइ न पासइ तं मुद्दारयणं । साहिणा निवेइयं इत्थ मम मुद्दारयणं आसि, केण गहियं ? तओ राघवेण निवेइयं साहि एयस्स सूरिसमीवे अच्छइ । सूरि पइ साहि मग्गिउं लग्गो । सूरिणा भणियं साहि अस्स सीसे अच्छइ । जउ सीसं पासइ तओ मुद्दावलोइया गहियं साहिणा । कहियं राघवचेयणस्स धत्तोसि णं तुमं सच्चवाइ सयं गहिऊण जिणपहसूरिस्स वूसणं देसि । तओ साममुहो संजाओ नियगिहं पत्तो । अत्रया चउसट्ठि जोगिणी सावियारूवं काऊण सूरिसमीवे छलणत्थमागयाओ ता सामायं गहिऊण वक्खाण निसुणन्ती । पउमावईए निवेइयं सूरिस्स तुम्ह छलणत्थं इमावो चउसट्ठि जोगिणीओ समागयाओ । सूरिहिं अवलोइयाओ ताओ पासंति अणमिसनयणं सूरिगयदिट्ठी वक्खाणरसलुद्धाओ । तओ सूरिहिं कीलियाओ ताओ सव्वाओ ।

अ'क १२]

श्री जिनप्रलसूरी प्रथम

[४०६]

उवपसपच्छा सव्वे सावया सावियाओ वंदिय निय गिहे पत्ताओ । ताओ आसणाओ जओ उवविट्ठंति तओ आसणं सहियं लग्गं पासंति, पासित्ता पुणरवि उवविट्ठाओ पुनरवि सूरीहि भणियं, सावियारिसिणो वियारभूमिं विहारभूमिवेला संजाया, तुब्भे वंदह । तओ भणियं सामि, अम्हे तुम्ह छलणत्थमागया परं तुब्भे अम्हे छलिया, कुणह पसायं, मोयह अम्हाणं । सूरिणा भणियं जइ मम वाया दलह तओ मुंवाभि नन्नहा । वयह का वाया, जइ मम गच्छविणो तुम्ह जोगिणी पीठे वच्चंति तेसिं तुब्भे न उवह्वे कुणह तओ मुंवाभि । तेहिं तहत्ति पडिवन्नं, ताओ उक्कीलियाओ नियनिय ठाणं गयाओ । तओ आयरिया सव्वत्थ गच्छंति, न उवह्वओ जायइ तस्स, तओ नियवाचावद्धाओ चिट्ठंति । अन्नया सहाउवविट्ठो सूरी खुरासाणाओ सविज्जो एगो कलंदरो समागओ, तेण आगंतूण नियकुलहं उत्तारेऊण गयणे खिवियाओ, कहियं महम्मदसाहिणो-साहि, सो कोवि अत्थि तुम्ह सहाए जो पयं उत्तारेइ । साहिणा सहावलोइया । तओ सूरी महम्मदसाहिं पइ एवं वयासी-पासह राया जं मए एयस्स कायव्वं, तओ सूरिहिं आगासे रयहरणं खिविओ भंतूण तस्स कुलहस्स मत्थए पाडियाओ । तओ तेण कलंदरेण पुणरवि एगाए इत्थीए जलघडयमाणीयमाणं सीसे आगासे थंभियं अंतरिक्खे, कहियं साहिस्स । पुणरवि सूरीहि तं घडयं भंजिऊण जलकुंभायारं कयं । साहिणा भणियं, जलस्स कणफुसियां कुणह तेण तहेव कयं, कलंदरस्स अहंकारो गओ । पुनरवि सहोवविट्ठेण साहिणा भणियं अज्ज मे सहोवविट्ठा जणा वा कहसु पभाए केण मग्गेण अहं वच्चामि रेवाडीए । तउ सव्वेहिं नियनिय बुद्धोए चित्तिऊण लिहिऊण पदिन्नं चिट्ठीए साहिस्स । साहिणा भणियं-सूरि, तुहमवि दलह । सूरिणा विनिबुद्धीए चिट्ठी दत्ता । तओ सव्वाओ नेऊण निय उत्तरिए (प)बद्धाओ । साहिणा चित्तियं जहा, ए ए सव्वे असच्चवाइ होंति तहा करेमिं । एवं चित्तिऊण वंदरवुरजाओ भंजिऊण निग्गओ । गंतूण बाहिं कोडा कया, एगट्ठाणोवविट्ठा सूरिपमुहा सव्वे आहूया, कहियं च तेसिं वायह नियनियलिहियं, तेहिं सव्वेहिं नियनियलिहियं वाइयं । सूरिस्स कहियं नियलेहं वायह । तओ वाइयं आयरिपण वंदरवुरजाओ भंजिऊण कीडं काऊण वडपायवस्स अहे विस्सामं काही । एवं निसुणिऊण चमक्करिओ साही भो एस आयरिओ परमेसरसारिसो, एयस्स सेवं देवावि कुणंति । तओ साहिणा भणियं जिणपहसूरि एस वडो सीयच्छाओ मणोहरो तहा करेह जइ मम सह गच्छइ । तओ पंचकोसाणंतरे सूरिणा भणियं साहि एयं तरं विसज्जेह जहा नियठाणं गच्छइ । तहेव कयं साहिणा विसज्जणं कयं तस्स रुक्खस्स ।

अन्नया कन्नाणापुरस्स महावीरो मिच्छेहिं नेऊण साहिपोलिदुवारे पाडिऊणं अहोमुहं तस्सोवरि लोया आयंति जंति उवरे । तओ जिणपहसूरि समागच्छइ पासइ तदवत्थं पडिमं । मज्जे गंतूण साहिस्स निवेइयं सूरीहिं

साहि, एगं पथयामि तुह समावं, जइ दलह । तओ साहिणा भणियं मग्गह जं देमि । तओ पाउलिदुवारट्टिओ मग्गिओ महावीरो । तओ साहिणा नियसमीवे आणाविओ महावीरो । जओ तं पासइ अहमुयरं चित्तहरं, सूरिं पइ एवं भणइ नो दाहामि तुम्हाणं, तओ सूरिहिं भणियं अम्हाणं आगमणं निरत्थयं जायं । तओ साहिणा कहियं जइ एयं मुहे वुल्लावेह तथा दाहामि । सूरिहिं भणियं जइ एअस्स पूया सक्कारं कुणह तओ भासइ । साहिणा तथा कयं । पूज्जोवगरणं काऊण हत्थे जोडिऊण भणइ, करिय पसायं वयह तओ दाहिणहत्थो पसारिऊण एवं भणइ महावीरो—

“ विजयतां जिनशासनमुज्ज्वलं विजयतां (हि) भुजाधिपवल्लभाः ।

विजयतां भुवि साहि महम्मदो विजयतां गुरुसूरिजिणप्रभः ॥ १ ॥

तउ गुरु मुहाउ अत्थं आइन्निऊण तुट्ठो साही, भासह एयस्स किं दलामि । सूरिहिं भणियं साहि, एस देवो सुरहिदव्वेहि त्वसइ । तओ साहिणा भणियं दुन्नि गामं दिन्नं, खरहमातंडो ते सावया कागतंडनेऊण धूवो गाहंति सया सुलताणे तस्स पासाओ काराविओ । राघवचेयणसंन्रासी जिओ सुलताणस्स करमुहिया रयणं राघवचेयणस्स सीसे ठाविओ, संकमणं दरसियं पुणो सुरत्ताणो सेत्तुंजे नेऊण संघाहिओ कओ रायणि रुक्खो दुड्ढेहि वरिसाविओ अम्मावसि तिहीओ पुन्निमातिहि कया । खंडेलपुरे नयरे तेरस्सए चउत्ताले जंगलया सिवभत्ता ठविया जिणसासणे धम्मे ॥ १ ॥ तेसिं च सरूवं भन्नइ—

एगया खंडेलवालगुत्ता बिन्दुभत्ता दव्वं समज्जिउं गुडखंडाइ ववहारं कुणमाणा चिट्ठंति । वावारं कुणंताणं बहुया वासरा अइया । गुडो वहुयरो तिओ तस्स महुकरणट्ठं सेवया अणुन्नाविया । तओ मज्जं कारिऊण विक्किणियं लग्गा । लोप वि मज्जकारगा विक्खाया । केहिं च गुरुउवपसा मज्जववहारो पत्तो केई पुण तं परिवत्तुं असत्ता तं चेव ववहारमाणतिया । तओ जिणपहसूरी पउमावईउवपसा पडिबोहिओ जंगुलगुत्तो । इति श्रीजिन-प्रभसूरि प्रबंधः ॥ १० ॥

नक्षत्राक्षतपूरितं मरकतस्थालं विशालं नभः,

पीयूषायुति नालकेरकलितं चंद्रप्रभाचंदनम् ।

यावन्मेरुकरगभस्तिकटके धत्ते धरित्रीवधू—

स्तावन्नंदतु धर्मकर्मनिरतः श्रीसंघभट्टारकः ॥ १ ॥

‘खरतरगच्छपट्टावलीसंग्रह’ पृ० ५३में भी इन बातोंका इस रूपमें उल्लेख है:—

“श्रीजिनसिंहसूरिः श्रीमालीज्ञातीयः साधिता तेन पद्मावती तयोक्तं षण्मासावधिरायुरस्ति नाहं ददामि किंचित् । तेनोक्तं मम मोघं देवदर्शनं । तयोक्तं झृङ्गणुंगरे तांबीश्रीमालगोत्रे वणिगस्ति, तस्य पंच पुत्राः तेषां

તીર્થસ્થાનો સંબંધી કંઠક

લેખક:—શ્રીચુત મોહનલાલ દીપચંદ ચોકસી

(ગતાંકથી પૂર્ણ)

શ્રી. ગિરનારમાં તીર્થપતિ શ્રી. આવીશમા અરિષ્ટનેમિતું મુખ્ય મંદિર વિશાળ છે. તેમજ તેમનું શ્યામવર્ણી બિંબ પણ અતિ મનોહર છે. ચોતરફ નાનાં મોટાં મંદિર આવી રહ્યાં છે. એ ઉપરાંત કિલ્લાથી જુદી પડતી ટુંકો પણ છે જેમાં કુમાળપાળ અને વસ્તુપાળ અદ્વિતી મુખ્ય છે. આ સાથે સ્થાન અતિ રમ્ય અને મનોહર છે. પવનની શીતળ લહરીઓ આત્માને નિવૃત્તિજન્ય આનંદમાં લીન કરે છે. મુખ્ય ધામથી થોડે દૂર ખીણ અને ત્રીણ ટુંક આવે છે. આગળ વધતાં એક બાજુ રાજુલની યુક્ત તરિકે ઝોળખાતી યુક્ત છે કે જ્યાં મહાસતી રાજુલે, પતિત થતા મુનિ રથનેમિનો ઉદ્ધાર કર્યો હતો. ખીણ તરફ થોડો માર્ગ કાપ્યા પછી સહસ્ર આન્નવન (સહમાવન) તરિકે ખ્યાતિ ધરાવતું સ્થળ આવે છે, જ્યાં તીર્થંકરદેવ શ્રી નેમિનાથને કૈવલ્યની પ્રાપ્તિ થઈ હતી. આ બધું એક ખીણથી બહુ દૂર નથી, પણ ચોથી પાંચમી ટુંક થોડા થોડા અંતરે આવે છે. જ્યારે છઠ્ઠી સાતમી ટુંકોનો માર્ગ તો મહાવિકટ છે. રસ્તો પણ ઘણો સાંકડો અને ચઢતાં. ભૂલ્યા તો જીવતું જોખમ થવા જેવું છે. વળી એ તરફ અધેરી બાવાઓ પણ પડ્યા પાથર્યા રહે છે, અને શિકારી જનવર વાઘ, ચિત્તાનો પણ સંભવ હોય છે. આમ એ પંથ કષ્ટ-સાધ્ય છે. એકંદરે આ પહાડ પર વનસ્પતિ અને જડીબુદ્ધિના છોડો વિશેષ સંભળાય છે. ગિરનાર અને જીનાગઢ સુધીના વચલા માર્ગમાં પણ શૈવ વૈષ્ણવ દેવાલયો અને મુસલમાનની કેટલીક મસ્જીદો આવેલી છે. રાજેંગાર ને રાણક દેવીની તેમજ રા'માંડલિક સંબંધી અતિહાસિક જગ્યાઓ પણ અહીં છે. પહાડની તળેટીમાં તેમજ જીનાગઢમાં યાત્રાળુ માટે ઉતરવાની ધર્મશાળાઓ છે, તેમજ દેવાલય પણ છે. શહેર પણ જોવા લાયક છે. શેઠ આણંદજી કલ્યાણજી એ જેમ શત્રુજય તીર્થની વહીવટી પેઢીનું નામ છે તેમ શેઠ દેવચંદ

મધ્યાત્ તૃતીયપુત્ર: તેં શિષ્યં કુરુ, તસ્ય વરં દાસ્યામિ । તેન તથા કૃતં તસ્ય નામ શ્રીજિનપ્રભસૂરિ: તસ્યાવદાતા: બહવ: યથા:—

ગયણ થકી જિન્નિ કુલહ નાંરિવ ઓઘઈ ઉત્તારી કિહ્ન મહિષ મુખવાદ નયર પિવ્ઘઈ નવ વારી । ઢિલીપતિ સુરતાળ પૂઠિ તસુ વૃક્ષ ચલાવિય રયણિ સેત્તંજિ સિહરિ દુહ્નજલહર વરસાવિય । દોરડઈ મુદ્ર કીધી પ્રગટ જનપ્રતિમા બુહી વયણિ, જિનપ્રભસૂરિ સમ કવણ ભરતખંડમણ્ડળ રયણિ” ॥ ૧ ॥

इत्यादि प्रभावकः तपगच्छस्य धर्मध्वजदंडीदानं सप्तस्रमंत्रप्रदानं, काच-लीयामंत्रप्रदानं कृतं तपगच्छविस्तारो यतो जातः । श्रीअल्लावदीन पाति-साहि प्रतिबोधकः, अमावस्याः पूर्णमासी कृता, येन द्वादश योजनं यावत् चंद्रोद्यतो जातः पञ्चाब्त्या कर्णकुंडलोऽर्पितो यस्य इत्यादि ।

[૪૧૨]

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

[વર્ષ ૩]

લક્ષ્મીચંદ એ શ્રી ગિરનાર તીર્થની વહીવટી પેઢીનું નામ છે. વર્તમાનકાળે તીર્થ ઉપરના ઘણાં ખરાં દેવાલયનો જીર્ણોદ્ધાર થઈ રહ્યો છે. વળી યાત્રાળુઓને સગવડ મળે અને ડુંગર ઉપર સંધવા સીંધવાની તરખડ ન રહે અને આશાતના થતી અટકે તેના શુભ ધરાદાયથી તળેટીમાં રસોડું ખોલવામાં આવેલું છે.

(૪) સમેતશિખરજી—આ તીર્થ પાર્શ્વનાથની ટેકરી તરિકે સુપ્રસિદ્ધ છે. ઝંગાળ ઇલાકાના મધુવન પ્રાંતમાં આ પવિત્ર સ્થાન આવેલું છે. ત્યાં ચાલુ અવસર્નિર્ણિમાં થયેલા ચૌવીસ તીર્થકરમાંના વીશ સુકિતપદ્મ વર્ષા છે. પહાડનો ચઢવ કઠણ છે અને જુદી જુદી ટેકરીઓ પર જુદા જુદા જિનની પાદુકાઓ આવેલી છે. એ દરેકનો ચઢવ પણ સામાન્ય રીતે કઠણ છે. અહીં એકાદ ટેકરી સિવાય બીજા કોઈ સ્થળે ચઢવાનાં પગથીયાં ગિરનાર જેવાં નથી. શામળિયા પાર્શ્વનાથનું મુખ્ય મંદિર વચક્ષા નીચાણના ભાગમાં આવેલું છે. પહાડ પર ચઢતાં અધવચ માર્ગે ગાંધર્વનાળું અને સીતાનાળું એવા પાણીના વહેતા ઝાંવાળી જગ્યાઓ આવે છે. આ ભૂમિના અનુપમ પ્રભાવની સાચિતિ એટલા ઉપરથી પુરવાર થાય છે કે ત્યાં વીશ તીર્થકરો પોતાના સમુદાય સાથે સુકિતસાધના કરી ગયા છે. આજે પણ ત્યાં પથરાઈ રહેલી શાંતિ અને નિવૃત્તિ અનુપમ છે. વસ્તીથી ઘણું દૂર આવેલ આ સ્થળ ધર્માલથી પર છે. આત્મા સહજ પ્રયાસે અધ્યાત્મદશામાં લયલાન અને છે.

આ પર્વત પર ઔષધિઓ પણ થાય છે. તળાટીમાં એક મોટી ધર્મશાળા અને કારખાતું (કોઠી) આવેલાં છે. નજીકમાં સાયોસાય દર્શક દેરાસરો પણ છે. લગોત્તમ દિગંબર સંપ્રદાયની ધર્મશાળા તેમજ કોઠી છે. અહીં આગળ દરડે તથા વરાધના પાન વગેરે ચીજો ઘણી સારી મળે છે. આખોય પ્રદેશ મધુવન તરિકે ઓળખાય છે. શામળિયા પાર્શ્વનાથનું આ ધામ સામાન્ય રીતે ઉંચાણમાં આવેલું હોવાથી જૈન યાત્રાળુઓ ઉપરાંત જૈનેતરો અને ખાસ કરી યુરોપિયનો સૃષ્ટિસૌન્દર્યના નિરીક્ષણના હેતુથી તેમજ હવાના નિમિત્તે પણ આ તરફ આવી ચડે છે. ગિરિડી તરફ જવાના માર્ગમાં ઋજુવાણુકા નદી આવે છે જ્યાં પ્રભુશ્રી મહાવીરદેવને કેવળજ્ઞાન ઉપજ્યું હતું. જે કે આ સ્થળોમાંથી આજે વસ્તી ખીલકુલ ઓસરી ગઈ છે અને માત્ર ગણ્યા ગાંડ્યા આમ્યવાસીઓ નજરે ચડે છે છતાં પૂર્વસંસ્મરણ તાજાં થતાં આત્મા કંઈ જુદી જ દિશામાં આ સ્થળે ઉડ્યન કરે છે.

(૫) અણુદાચલ યાને આણુજી—આ તીર્થ શિરોહી સ્ટેટમાં આવેલ છે. અને અમદાવાદથી મારવાડ જંકશન જતી ટ્રેનમાં ખરેડી સ્ટેશને ઉતરી ત્યાંથી મોટર યા ગાડા મારફતે આણુ પહાડપર જવાય છે. ઉપર દેલવાડા તરિકે ઓળખાતા પ્રદેશમાં જે દહેરાઓનો નાનો સમૂહ આવેલો છે એણે માત્ર ભારતવર્ષના જ નહિ પણ સારી આલમના મુસાફરોનું ધ્યાન ખેંચ્યું છે. પ્રથમ દર્શને જેતાં દેવાલય સામાન્ય પ્રકારનાં જણાય છે પણ કદમ કપાડી જ્યાં અંદરના ભાગમાં પ્રવેશ કરાય છે ત્યાંતા વાતાવરણ પલટાઈ જાય છે. ધડીગર થઈ જાય છે કે આ તે માનવીલોક છે કે દેવીરથળ છે! શ્રી આદિનાથનું દહેર કે જે વિમળશાનું બધાવેલું છે અને નજીકમાં શ્રી નેમિનાથનું દહેર કે જે મંત્રી વસ્તુપાળ તેજપાળનું બધાવેલું છે એમાં માત્ર થાંભલે થાંભલે જ નહિ પણ સારીયે છતમાં અને ગોખલા-તોરણ કે મકાનોમાં ભારોભાર કોરણી ભરેલી છે, જે જોનારને આશ્ચર્યાન્વિત

કરી ચૂકે છે. આ કોરણીમાં વેલ-પાન યુદ્ધા ને કમળોના તો પાર નથી, પણ અદ્ભુતતા તો એ છે કે એમાં ભૂતકાલીન ઇતિહાસને મૂર્તિમંત કરવામાં આવેલ છે. આ સર્વનો સંપૂર્ણ ખ્યાલ એક વાર નજરે જોયા વિના ન જ આવી શકે. જે વિલક્ષણ કોરણી આ દેવાલયોમાં દૃષ્ટિએ ચઢે છે તેવી અન્ય સ્થળે સાંભળનામાં આવી નથી. શ્રી નેમિનઃચના દેવાલયમાં ગર્ભદ્વારની ખે બાગુએ ગોખલા યાને નાનાં મંદિરો દેરાણી-જેઠાણીના અંધા-વેલાં જોવામાં આવે છે. એ પગનું કામ જોતાં એના નિર્માતા માટે ધન્યવાદની વર્ષા સહજ વર્ષા જાય છે; મંત્રીપત્ની અનુપમાની યુદ્ધિમતા માટે બહુમન ઉપજે છે. આ ખે ઉપરાંત બીજામાં પણ કોરણી છે. આ આવન જિનાલયવાળાં મંદિરોએ મરૂભૂમિનુ નાક રાખ્યું છે. એના આકર્ષણથી જ દૂર દૂરના યાત્રિયો ને મુસાફરો અહીં સુધી ખેંચાઈ આવે છે અને સાક્ષાત્કાર કરતાં સ્વજન્મ પાવન થયાનું અથવા તો પરિશ્રમ સાર્થક નિવડયાનું સદ્ભાગ્ય માને છે. વિશેષમાં અહીં શિક્ષાત્રેમો પણ ધણા છે. જેનાથી ગુજરાતના અને ખાસ કરીને જૈનધર્મના ઇતિહાસ પર સારું અજવાળું પડ્યું છે.

જો કે આપુ પહાડ એ હવાખાવાનું ઉત્તમ સ્થળ છે તેમજ તે પર અન્ય દર્શની-એના મંદિરો પણ આવેલાં છે છતાં મંત્રીશિરો દ્વારા આવા અનુપમ કારીગરીવાળાં દેવાલયો ન સર્ગ્યાં હોત તો પશ્ચિકોનુ કે વિશ્વનું આટલી લદ્દે તે તરફ ધ્યાન ન ખેંચાયું હોત. જૈન યાત્રુઓના મોટા સમૂહનું જે લક્ષ્ય આજે ખેંચાઈ રહ્યું છે તે તે વગર ન જ સંભવી શકત ઉતરવા માટે ધર્મશાળાઓમાં સારી વ્યવસ્થા છે. ત્યાંથી થોડે દૂર આપુ કેમ્પ છે. જ્યાં રાજ્ય મહારાજાઓના તેમજ શ્રીમંતોના અંગલાઓ આવેલા છે. તેમજ મોટા બગર હોવાથી જોઈતી દરેક ચીજ મળી શકે છે. એની સામી દિશામાં અવચળગઢ તરફ જવાનો માર્ગ છે. દૂરથી આ દેવાલય નજરે પડતા, ઉચાં પ્રદેશ પર આવેલું હોવાથી ધણું સુંદર દેખાય છે. એ ટેકરીના તળેટીમાં એક દેરાસર છે. નજીકમાં પાણીના એક નાના તળાવ કંઠે પથ્થરની ત્રણ ગાયોને એવી સુંદર રીતે ધડીને ઉભી કરવામાં આવા છે કે દૂરથી જોનાર નજર એ ગાયોને જીવતી તરિકે જ ગણી શકે. બાગુ પર આવેલા અન્ય દર્શની મંદિર પાસેથી અવચળગઢ પર જવાનો માર્ગ શરૂ થાય છે. ઉપર જતાં ઝાઝો સમય લાગતો નથી. એ વિશળ મંદિરમાં ચૌસોચું માલીશ (૧૪૪૪) મણુ પ્રમાણની ચૈદ સુવર્ણમય પ્રતિમાઓ ચોમુખાકારે વિરાજમાન થયેલી છે. આ વિષે સામે ઉપસ્થિત થતાં જ આત્મા કોઈ અગન્ય રીતે વૃત્ય કરવા મંડી જાય છે અને કેટલાયે ભૂતકાલીન બનાવમાં ઉડો ઉતરી જાય છે. એના નિર્માતા માટે અને આજે જે ગૌરવ ત્યાં જવાઈ રહેલ છે એ સારૂ તે મત્રમુગ્ધ બને છે. ભકિતવત્સલ અંતર શુ કરી બતાવે છે એનો સાચો ખ્યાલ અહીં ચક્ષુ સામે તરવરતો દેખાય છે. દૂર દૂર પ્રદેશો પર અને ત્યાં પથરાઈ રહેલ ધુમસ પર દૃષ્ટિ ઢોડી જતાં એ વચ્ચે ઉભેલા આ અટુલા પ્રાસાદ માટે કંઈ કંઈ વિચારણા હૃદયપ્રદેશમાં ઉભરાઈ જાય છે. એ સંબંધમાં કહેવાતાં ઇતકથા શ્રવણ કરતાં ભકિતનું રહસ્ય સ્પષ્ટ સ્વરૂપે સમજાય છે. શ્રદ્ધાળુ જનો માટે વર્તમાન કાળે પણ આ સ્થાન પ્રેરણા પૂરક તો છે જ, અને આકર્ષક પણ ખરું જ.

(૬) શ્રી કેશરીયાજી—આ તીર્થ ઉદ્દેપુર નજીક આવેલ પહાડી-પ્રદેશમાંના ધુળેવા ગામમાં આવેલું છે. ઉદ્દેપુર સુધી ટ્રેનમાં અને પછી મોટર કે ગાડીથીડાના સાધનથી ત્યાં

[૪૧૪]

શ્રી જન સત્ય પ્રકાશ

[વર્ષ ૩

પહેાંચી શકાય છે. સીમા મોટર માર્ગે આવા સારું પણ સડક છે. ઉતરવા સારું ધર્મશાળાઓની જોગવાઈ છે. આ તીર્થ એકલા જોનોનું નથી રહ્યું. એની સરખામણી જગન્નાથપુરી અને નાશિક સાથે કોઈ અપેક્ષાથી કરી શકાય. જગન્નાથપુરીમાં સૌ કોઈ જઈ શકે ને પ્રભુભક્તિનો દલાવ મેળવી શકે તેમ અહીં પણ સ્યામવર્ણી કેશરીયા આપ્યાં (આપા-પિતા યા દાના) કે જે શ્રી આદીચરણનું જ નામ છે તેમની ભક્તિ સૌ કોઈ-એટલે શ્વેતાંબર દિગંબર, વેણુવો, શૈવ, ભીલ ને મુસલમાન, રાજપૂત ને અન્યવર્ણી ત્યાં પ્રવેશી કરી શકે છે. મુસલમાન મ્હોટી સંખ્યામાં નથી જણાતાં છતાં મંદિરના એક બહારના ભાગ પર મિનાગવાળો નાનો મસીદનો આકાર છે તેથી અવરજવર સમજી શકાય છે. નાશિક જેવું એટલા માટે છે કે ત્યાં પગ મૂકતાં જ પડયાઓ ચોપડાના પોટલા સાથે હાજર થઈ જઈ પેઢીઓની પેઢીઓના મતિદાસ ઉકેલી તમો અમુકના યજમાન છો, એ વાત સામિત કરી તમારા પર એમનો ગોર તરિકેનો લાગો પુરવાર કરે છે અને ત્યારથી તમો જ્યાંલગી ત્યાં રહો ત્યાંસુધી તમારી સાથે હાજર રહે છે. તેમનો જીવનનિર્વાહ આ વ્યવસાય પર જ અવલંબેલો છે. શ્રી કેશરીયાજી તરિકે આ ઋષભદેવ વધુ ખ્યાતિ પામ્યા તેનું કારણ તે એ છે કે રોજ તેમના બિંબ પર ચડાવવામાં આવતાં કેશરનો કંઈ સુમાર નથી વળી ખીજ અદ્ભુતતા એ છે કે તેઓ મૂળ ચક્ષુએ વિરાગિત છે. તેમના પર, ખીજ મૂર્તિઓ પર ચઢાવાય છે તેવાં ચક્ષુઓ ચઢાવી શકાતા નથી. વીસમી સદીમાં આ જગતા દેવ છે. એમના પરચા યાને ચમત્કાર સંખ્યાબંધ મનુષ્યોને થયા છે એટલું જ નહિ પણ દૈનિક છાપાઓમાં એ વર્ણવાયલા છે. ભીલ જેવી અભણ અને જંગલી કોમ પણ એ આપા (કાળિયા આપ્યા) ના નામે પ્રામાણિક અને રહે છે. મારવાડી સમાજ તેા કેશરચંદનની પૂજા ઉપરાંત પ્રભુ પર ચુલાલ છાંટે છે. આમ શ્રી કેશરીયા દાદા સાચે જ સૌ કોમના દાદા છે. મૂળનાયકજીના મંદિરને ફરતી દહેરીઓ છે અને તે દરેકમાં શ્વેતાંબરી મૂર્તિઓ શોભી રહેલ છે. એક દેવાલયમાં તેા સહચરકૃષ્ણા પાર્શ્વનાથની અતિ મનેહર પ્રતિમા આવેલી છે કે જેના દર્શનથી આત્મઆહલાદ પ્રગટે છે. એના જેવી આકૃતિ ભગ્યે જ અન્ય સ્થળે દષ્ટિગોચર થાય છે. ધુલેવા ગામ બહુ મોટું નથી છતાં યાત્રાળુઓને જોઈતી સામગ્રી અહીં પ્રાપ્ત થઈ શકે છે. ગામ બહાર પહાડની નજીકમાં જ્યાંથી આ પ્રતિમાજી પ્રગટ થયાં હતાં તે જગ્યા તેમજ ખીજ દહેરીઓ આવેલી છે. એકંદરે આ સ્થાન પણ રમ્ય લાગે છે.

(૯) શ્રી તારંગાજી—મ્હોસાણાથી ખેરણ તરફ જતી દેનમાં ખેસી આ તીર્થે જઈ શકાય છે તારંગા હીલ સ્ટેશને ઉતરીને ડુંગર પર ચઢવાનું છે. આ પર્વત નથી તેા એટલેા અધો કહીલુ કે નથી તેા અતિશય લંબાણુવાળો, આમ છતાં આ પ્રદેશમાં ચિત્તા તથા વાઘ દીપડાના કોઈ કોઈ સમય મેળાપ થઈ જતા હોવાથી સાવચેતી રાખવાની જરૂર છે. પર્વત ઉપર પહોંચતા જ શ્રી અન્નિતનાથ ભગવાનનું ઉચું મંદિર નયનપથમાં આવે છે અને હારોહાર ધર્મશાળાઓ દેખાદે છે. યાત્રીકોને સીધુસામાન મળી શકે તેવી ગોઠવણ છે. વચગણે શ્રી અન્નિતનાથજીનું વિશાળ ને ભગ્ય દેવાલય આવેલું છે. એનો જીર્ણોદ્ધાર શ્રી કુમારપાળ ભૂપાળે કરાવેલો છે એના શિખરની ઉભણી જેવી ઉભણી અન્યત્ર નથી એમ કહેવાય છે. વળી મૂળનાયકજી પણ એટલા ઉંચા છે કે ભાલસ્થળે પૂજા કરવા સારૂ

એ જાણુ એ સીડીની ગોડવણુ કરવી પડી છે. શિખરની ઉંચાઇ સવિશેષ હોવાથી અંતરણે એવા ઝડના લાકડાના ટુકડા ભરવામાં આવેલાં છે કે કદાચ આગને પ્રસંગ ઉદ્ભવે તો એમાંથી પાણી ઝરવા માંડે. મુખ્ય દરેરાને ફરતી છુટી છવાયી દેવળશ્રેણી છે. એકમાં નંદીશ્વરસ્ત્રીવની રચના છે. નજીકમાં દિગંધર સંપ્રદાયનાં દહેરાં છે. ઉભય વચ્ચે દિવાલ ચણેલી છે. સામાન્ય રીતે ટેકરીઓ ઉંચાઇએ હોવા છતાં ચઢાવ કઠણ નથી. ઉપર પહોંચ્યા પછી ચોતરફનું દશ્ય કુદરતી રીતે ભાવના સ્ફુરણમાં એર ઉમેરો કરે છે. એક તો કોટિશિલા તરિકે સુપ્રસિદ્ધ છે.

(૮) પાવાપુરી—બિહાર પ્રાંતમાં આ સ્થળ આવેલું છે. હાલ તો નાના ગામડા કરત તેની વસ્તી વધારે નથી, છતાં ચરમતીર્થપતિની એ નિર્વાણુ ભૂમિ હોવાથી એનું મહત્ત્વ અને પવિત્રતા સહજ રીતે અતિ ઘણું છે. દિવાળીમાં ત્યાં મોટા મેળો ભરાય છે. જળમંદિર તરિકે ઝોળખાતું દેવાલય કે જે સરોવર વચ્ચે આવેલ છે તે અતિ રમણિક છે. એ સ્થાન પર જ પ્રભુ શ્રી મહાવીર દેવને અગ્નિસંસ્કાર કરવામાં આવેલો. આજે પણ ઉક્ત અમાસની રાત્રિએ શ્રદ્ધાળુ હૃદયોને એ સ્થાનમાં પરચો જણાય છે. આ પવિત્ર ભૂમિના દર્શનથી અંતરશુદ્ધિ અવશ્ય થાય છે. આ ઉપરાંત જ્યાં પ્રભુએ ખેસી દેશના આખી હતી એ હસ્તિપાળ રાજની લેખશાળા તરિકે ઝોળખાતી જગા પણ નિરખવા જેવી છે. આ બધા ભૂતકાળનાં દરયો આત્માને જાગૃત કરવામાં સારો ભાગ ભજવે છે. વિચારશ્રેણીમાં રમતો આત્મા ચોવીસશો વર્ષ પહેલાંના કાળની ઝાંખી કરવા માંડે છે. એને એ વેળાનો પ્રભુના જીવનનો ચિત્તાર ચક્ષુ સામે તરવરતો માલમ પડે છે. યાત્રાનું માહાત્મ્ય અને ફળ આવી ટુંક ઘડીયોમાં જ સમાયલું છે. એ સમયની ભાવના-વિચાર શ્રેણી-હૃદયમંથન કરી નાંખે છે.

(૯) ચંપાપુરી—ભાગલપુરથી થોડા અંતર પર આવેલ આ નગરી હાલ તો ભૂંસાઈવત્તાં અવશેષરૂપ છે. ભાગલપુર સુધી ટ્રેનમાં જવય છે ત્યાંથી ઉક્ત નગરી જવા સારૂ વાહનો મળી શકે છે. એ સ્થાનનું ગૌરવ ભૂતકાળમાં અતિ વિશેષ હતું આરમા શ્રી વાસુપૂજ્યસ્વામીના જન્મદિ કલ્યાણુકો તેમજ મોક્ષ કલ્યાણુક પણ ત્યાં જ થયેલ છે. વળી એ નગરીની વિશાળતા એટલી બધી હતી કે જેથી પરમાત્મા શ્રી મહાવીરદેવના સમયમાં પણ તેના પૃથ્થ ચંપા, મધ્ય ચંપા એવા ભાગો પડ્યા હતા. શતાતીક રાજવીનો ચંપા પરનો હક્કો એ તો જાણીતો જ છે. રાજધાનીના મુખ્ય ધામ તરિકે ચંપાનું મહત્ત્વ ઝોણું તો નથી જ. પણ બંધી વાતો હાલ તો સ્મૃતિનો વિષય માત્ર છે. આજે અક્ષાઈ જંગલ વચ્ચે એકાદો જર્જરિત કિલ્લો એ વાતની સાક્ષી પૂરે છે. છુટી છવાયી દહેરીઓ અને ચરણ પાદુકાઓ તીર્થપતિ શ્રી વાસુપૂજ્યની યાદ આપે છે. આટલું પણ ભાવુકોના અંતરને ઉલ્લસાયમાન કરવા સારૂ પૂરતું છે. કાળે કાને છોડ્યા છે ?

(૧૦) અથોધ્યા—પ્રભુશ્રી આદિદેવનું જન્મસ્થળ; સૌધર્મકંઠે વસાવેલી વનિતા-નગરી પણ એ જ અને પુરિમતાલનગર તરિકે પ્રસિદ્ધ પામેલ સ્થળ પણ તે જ. સૃષ્ટિના પ્રારંભ કાળે જૂદા જૂદા અખતરાઓ અહીંથી જ શરૂ થયા. યુગલિક કાળ ભૂંસાઈ અસિ, મસિ અને કૃષિરૂપ વ્યાપારની પ્રવર્તનાનાં મૂળ પણ અહીં જ નાંખાયા. જેમ પ્રથમ તીર્થંકર અહીં થયા તેમ પ્રથમ ચક્રવર્તી ભરત પણ અહીં જ થયા. તેમણે અહીંથી

કુચકદમ કરી છ ખડ ધરતી પર આધિપત્ય જમાવ્યું. પણ આજે એ બધતુ સ્મરણ કરવા સિવાય અન્ય કંઈ જ નથી. દેવાલયની મૂર્તિઓ અને ચરણપાદુકા સિવાય ભૂતકાળને યાદ કરાવનાર ખીજી કોઈ વસ્તુ વિદ્યમાન નથી. અલબત્ત નજીકમાં સરયુ નદીનો જળ પ્રવાહ છે ખરો. ખીજી નગરીઓ કરતાં હજુ અયોધ્યા કંઈક ટકી રહી છે. અન્ય દર્શનીઓના ધમ પણ અહીં સખ્યાવધ છે, કેમકે રામલક્ષ્મણનું જન્મસ્થાન થવાનું સામાન્ય પણ એને જ વડું છે. આજે પણ સીતાની શોધમાં સ્લાયક બનનાર હનુમાનજીના વશજે અહીં વિપુલ પ્રમાણમાં દંડિગોચર થાય છે. ભક્તે પછી એમાં એટલો દેર રહે કે પેલા વિદ્યાશાળી હનુમન સતી અંગનના પુત્ર ને મનુષ્ય હતા જ્યારે આ તો તિર્થો ને રક્ત મુખા છે. રેલ્વે માર્ગે ફેબ્રુઆરી રેશને કેતરી વહનદ્વારા અયોધ્યા જવાય છે.

(૧૨) રાજગૃહ—ભૂતકાળે જેની વિશાળતા અડતાળીશ ગાઉનાં એટલે વિદ્યમાન મુંબઈથી ચારગણી હતી અને જેની ત્રકડિ સિદ્ધિનો પાર ન હતો એવી બાતરવર્ષની મહાન નગરી કહો કે મગધ જેવા મહાન દેશનું પાટનગર કહો તે આ જ. જ્યાં ચરમ જિનેશ્વરે એક બે નાહ પણ ચૌદ ચોમાસા કરેલાં છે અને પ્રભુશ્રીનો પરમ ભક્ત શ્રેણિક-જ્યાંનો અધિપતિ છે એવું એ દેશ દેશાંતરમાં પણ સુપ્રસિદ્ધ રાજગૃહ નગર આજે માત્ર થોડા ઝુંપડામાં સમાપ્ત થઈ ગય છે. એક કાળે રાન-વિદ્યાથી ગર્વતો નાસદાપાડો આજે શોધ્યો પણ જડે તેમ નયા. જ્યાં અભયકુમાર સમા પ્રવળ પુદ્ધિમાન મત્રીશ્વરે રાજ-કારભાર ચલાવ્યો અને જ્યાં ધન્ય અને સાળિભદ્ર જેવા શ્રમણોએ વ્યવહારો જીવન ગાળી દશોદિશ નામના કહાડી અને જે સ્થગના અતિ અલ્પ પુજવાળા શ્રવકન્ટા પુન્યે (પુજામાં માત્ર સાડા બાર દોકડા) એવું સમતાયુક્ત ધર્મિક જીવન વ્યતીત કર્યું છે કે જેની પ્રશંસા ખુદ મહાવીરદેવે સ્વમુખે કરી છે. તેમના સામાયિકની તોળે આવી શકે તેવું ભાગ્યે જ અન્ય કરી શકતું, તેથી તો જ્યાં ઉદ્ધવજીની જરૂર જણાતી ત્યાં તેમનું નામ લેવાતું. આવી ખ્યાતિધાનક નગરી આજે હતી ન હતી થઈ છે, છતાં પર્વન સ્મૃતિ તાજ કરાવનાર વિપુલગિરિ, વૈભારગિરિ આદિ પાંચ ટેકરો તો વિદ્યમાન છે. આજે પણ ત્યાં દહેરીઓ અને ચરણપાદુકાઓ શોભી રહી છે. વૈભારગિરિની તળેટીમાં ટાઢા-કાના પાણીના કુંડો યાત્રિકને આનંદ આપે છે. આજે પણ ધન્ય-શાળિભદ્રે અનશન કર્યું હતું તે શિલા થાન અને શ્રેણિકનો જ્યાં ભંડાર હતો એ ગુહા દેખાડવામાં આવે છે. ભૂતકાળની ઝાંખી કરાવવા શું એટલું બસ નથી! ઉતરવા સારું ગામમાં સમવડવાળી ધર્મશાળા છે. વળી નજીકમાં દેવાલય પણ છે. સીધુંસામાન મળી શકે છે.

પાવાપુરી અને રાજગૃહની સમિપમાં જ થોડા માઈલના અંતરે એક તરફ કુંડલપુર (ગોપરગામ), ખીજી બાજુ ગુણશીલવન અને એથી થોડે દૂર ક્ષત્રીયકુંડ નગર આવેલાં છે. નગરથી થોડા ફાસલા પર નાની ટેકરી ચટયા બાદ જ્યાં પ્રભુશ્રી મહાવીરે જન્મ થયો હતો એ જગ્યા આને છે. ધર્મશાળાની નજીકમાં જ નદી વહે છે. એ પ્રમાણે કાકંદી નગરી પણ બહુ દૂર નથી. સુવિધિનાથની એ જન્મ ભૂમિ છે. કુંડલપુરથી મિહાર આવી ત્યાંથી ટ્રેન મારફતે પટણા માને પાટલીપુત્ર આવવું. પૂર્વકાળે એ સ્થાનો વિશાળાનગરી અને વશિષ્ઠા કે પાટલીપુત્ર તરિકે વિખ્યાત હતાં. આજે પણ ત્યાં જિનમંદિરો તેમજ જૈનોની વસ્તી છે. યાત્રિકો માટે સરાહઓ તેમજ ખીજી સોઈ પણ છે. કુંડલપુરથી થોડે

દૂર ખોડકામ કરતાં જુના સમયની વિદ્યાપીઠના ખંડિયેર જડી આગ્યાં છે. પુરાનસ્ત્ર શોધકો એ સ્થાનને નાંલંકા તરિકે ઓળખાવે છે, એ બનવા જોગ છે કેમકે રાજગૃહથી એ સ્થાન બહુ દૂર નથી. આમ ભૂતકાળની વસ્તુઓ પ્રત્યક્ષ પુરાવાથી ઐતિહાસિક બનતી જાય છે. ટ્રેન માર્ગે જતાં લખનૌ-કાશી યાને વારાણસી (બનરસ) તેમજ તેની સમીપમાં આવેલ નગરીઓ સિંહપુરી, ચંદ્રપુરી, અને રત્નપુરી એ સર્વ કલ્યાણક ભૂમિઓ હોવાથી તીર્થરૂપ છે. કાનપુર, અલ્હાબાદ, દિલ્હી, નજીકમાં હરિતનાપુર છે કે જે એક કરતાં વધુ તીર્થપતિઓની કલ્યાણભૂમિ છે. તેમજ આગ્રા આદિ સ્થળમાં પણ જિનચિંબના દર્શનનો તેમજ ભારતવર્ષની વિશિષ્ટ યીજોના નિરીક્ષણનો લાભ પ્રાપ્ત થઈ શકે તેમ છે. ઉત્તરમાં પંજાબ પણ આજે તો જૈનસમાજની દૃષ્ટિએ ખાસ તીર્થરૂપ છે. કાંગરામાં પણ પ્રાચીન મૂર્તિઓ હોવાનું સંભળાય છે. શુન્દરાનવાળા, અંબાલા આદિમાં રમણીય દેવાલયો છે.

અંગાળમાં કલકત્તા, અજમગંજ, મુશીદાબાદ આદિ સ્થાનોમાં રમણીય જિનાલયો છે. કલકત્તામાં આયુ અદ્રોદાસજીનું વાડીમાંનું દેરાસર એવું તો જોવા લાયક છે કે માત્ર જોનોજ નહીં પણ સંખ્યાબંધ જોનેતર મુસાફરો એને જોવા સિવાય કલકત્તા છોડતા જ નથી. મુશીદાબાદમાં સ્ફટિકની પ્રતિમાઓ સંખ્યાબંધ દૃષ્ટિગોચર થાય છે અને જગતશેઠનું કશોટીના પથ્થરથી બાંધેલ મંદિર ને કુંડ સૌ કોઈનું આકર્ષણ કરે છે. વળી આ તરફના જમીનદાર આયુ સાહેબની સ્વામીભક્તિ પણ અવશ્ય પ્રશંસનીય છે.

આયુ નજીક કુભારીયાજીનાં કારીગરીવાળાં દેવાલયો કે જ્યાં ખરેડી યાને આયુરોડ થઈ જવાય છે એ દર્શન કરવા યોગ્ય અને એક વાર નજરે જોવા જેવાં છે. મંત્રીશ્વર વિમળે એમાં દ્રવ્ય નહિ પણ અંતર ખરચ્યું છે એમ કહી શકાય. ભક્તિવત્સલ હૃદય શું કરે છે તેનો ખ્યાલ આવે છે.

પાટણમાં પંચાસરા પાર્શ્વનાથ તેમજ ચાંપમાં શામળા પાર્શ્વનાથ તથા શ્રી. શંખેશ્વરજીનું તીર્થ ખાસ ધ્યાન ખેંચે તેવાં છે. હરીજ સુધી રેલ્વેમાં ગયા બાદ ગાડામાં શંખેશ્વરજી જવાય છે. હવે તો વીરમગમથી મોટર મારફતે પણ ત્યાં જઈ શકાય છે. સપાટ પ્રદેશમાં આ તીર્થ આવેલું છે. એનો મહિમા પણ જંગતો ગણાય છે. ઉતરવા સાઈં ધર્મશાળાઓની સગવડ સારી છે. રાધનપુરની દેખરેખ હેઠળ છે. ભોયણી પાનસર અને સેરીસા પ્રસિદ્ધ જ છે. એ સર્વ અમદાવાદની નજીક હોવાથી ટ્રેન માર્ગે ત્યાં જઈ આવવું સુલભ પડે છે. ખેડા નજીક માતર પણ સાચા દેવના ધામ તરિકે ઓળખાય છે. ખંભાતમાં સ્થંભજી પાર્શ્વનાથની નિલમની પ્રાચીન ને ચમત્કારિક મૂર્તિ છે. એ સ્થાન પણ પ્રાચીન અને ઐતિહાસિક છે. ત્યાં ખીર્ગ પણ જોવા લાયક દેરાસરો છે. આણંદથી ટ્રેન માર્ગે ત્યાં જવાય છે.

મુંબાઇ તરક જતાં જગડીઆમાં આદીશ્વરજી, ભરૂચમાં મુનિસુવ્રત સ્વામી તેમજ જંબુસર લાઇન પર કાવી-ગંધારમાં દેવાલયો છે. આવી જ રીતે રતલામ લાઇન પર થઈ ઉજ્જૈન જતાં ત્યાં શ્રી, અવંતિ પાર્શ્વનાથ ને મક્ષીજીનાં ધામ તેમજ ઇંદોરથી માંડવગઢ ભોખાવરનાં જોવા લાયક દેવાલયો અને ખુદ ઇંદોર અજમેરનાં દેવાલયો પણ દર્શનીય છે. રાણપુરજીનો ત્રેસોક્યદીપક પ્રાસાદ તેમજ પંચ તીર્થમાં આવતાં વરકાણા, નાડોળ,

ઉવસગ્ગહર સ્તોત્ર

લેખક:-શ્રીગુત સારાભાઈ મણિલાલ નવાય

(ક્રમાંક ૩૨ થી ચાલુ)

ઉવસગ્ગહર સ્તોત્રની ગાથાઓ મૂળે પાંચ જ હતી, તે સંબંધીના ટીકાકારોના પુરાવાઓ આપણે જોઈ ગયા. હવે બીજા પુરાવાઓ જે મળી આવે છે તે નીચે મુજબ છે.

વિક્રમ સંવત ૧૪૦૫ માં રચાએલ પ્રબંધકોશ^૧ (ચતુર્વિંશતિ પ્રબંધ) ના કર્તા શ્રી રાજશેખરસુરિજી નીચે પ્રમાણે પાંચ ગાથાનો ઉલ્લેખ કરે છે:—

“તતઃ પૂર્વમ્બ્ય ઉદ્ઘૃત્ય ‘ઉવસગ્ગહર પાસમ્’ इत्यादिस्तवनगाथापञ्चकमयं सन्ददमे गुरुभिः ।”

આ પ્રમાણેના ટીકાકારોના ઉલ્લેખો તથા પ્રબંધકોશના ઉલ્લેખ ઉપરાંત બીજા પણ ઉલ્લેખો તપાસ કરતાં આ સ્તોત્રની પાંચ જ ગાથા શ્રી ભદ્રાબાહુ સ્વામીએ બનાવી હતી તે સંબંધીના મત્તી આવે તેમ છે. તે ઉપરાંત આજે મલા આવતી તેર, સત્તર અથવા

(૨૧૭ મા પૃષ્ઠનું અનુસંધાન)

નાડુલાઇ, સાદડી ને રાના મહાવીરનાં પ્રસિદ્ધ સ્થાનો તેમજ આમણવાડાંમાં મુઝાળા મહાવીર, છરાડેલી પાર્શ્વનાથની યાત્રા અવસ્ય કરવા યેગ્ય છે. ઇડરગઢ ઉપરનાં દેવાલયો જુહાર્યા વિના ને દુલોધિ પાર્શ્વનાથ દેખ્યા વિના જીવનસાક્ષ્ય ન જ ગણાય. જેસલમીર ને બીકાને રનાં દેરાસરો પણ વંદન યોગ્ય છે. કાડીયાવડમાં ભાવનગર થઈ તમાગ્ગ જઈ ત્યાંની નાની સુંદર ટેકરીપર આવેલ સાચાદેવ સુમતિનાથના મનોહર બિંબને જોયા વિના તીર્થયાત્રા અધુરી જ ગણાય, એ ઉપરાંત ઘોઘામાં નવખંડા પાર્શ્વનાથ, પ્રમાસપાટણમાં ચંદ્રપ્રભુજી તેમજ અમ્બવરા પાર્શ્વનાથ અને જામનગર વેરાવળનાં દહેરા અવસ્ય જોવા જેગં છે. દક્ષિણમાં આકોલા થઈ શ્રી. અંતરિક્ષ પાર્શ્વનાથજીના દર્શન વગર જન્મ વ્યર્થ સમજવો. એવી જ રીતે નિજમ હૈદરાબાદ નજીક શ્રી. કુલ્પાકજીનું તીર્થ છે, જ્યાં માણિક્ય સ્વામી તરિકે ઝોળખાતી શ્રી. આદીશ્વરજીની વિશાળ મૂર્તિ છે. માર્ગમાં દિગંબરો તીર્થ શ્રવણ બેટ્યુ-લમાં અતિ ઉંચી શ્રી. આહુમળજીની મૂર્તિ અવસ્ય પ્રેક્ષણીય છે. કચ્છમાં ભદ્રેશ્વર તીર્થ જાણીતું છે.

આમ નાનાં તીર્થોની ગણના કરતાં તાગ પમાય તેવું છે જ નહિ આ સિવાય રાજ-પૂતાના, મેવાડ, મારવાડ અને શિરોહીના પ્રદેશમાં એવા તો કેટલાયે મંદિરો છે કે જેનાં દર્શન કરતાં આત્મા અનેરો અનંદ અનુભવે અને જેની કારીગરી જોતાં પ્રાચીન શિલ્પ માટે અહુમાન ઉપજે. ટેકરી પર આવેલાં તીર્થોમાંનો મોટો ભાગ જૈન તીર્થોનો જ હોય છે. કદાચ કાળને લઇને ભલે તે આજે લુપ્તપ્રાય થયા હોય या જર્જરિત દશામાં હોય. આ સિવાય હાળ નહિ માલમ પડતાં તીર્થોની યાદી પણ મળી આવે છે. દર્શન

૧. ફાર્ગસ સભા મુબાઇ દ્વારા પ્રકાશિત ગ્રન્થાંક ૧૨ પૃષ્ઠ ૭

એકવીશ ગાથાઓમાં પણ પ્રાચીન પાંચે ગાથાઓ મઝી જ આવે છે. અને શોકોમાં પ્રચાર પણ પાંચ જ ગાથાઓનો છે. તે ઉપરથી નિશ્ચય થાય છે કે ‘ ઉવસગ્ગહર સ્તોત્ર ’ ની મૂલ્યે ગાથાઓ તેના રચયિતા શ્રુતકેવળ શ્રી ભદ્રબાહુસ્વામીએ પાંચ જ બનાવી હશે, પરંતુ તે સ્તોત્ર મહાપ્રાભાવિક હોવાથી પાછળથી તેમાં ખીજ ખીજ ગાથાઓ ઉમેરવામાં આવી છે.

ઉવસગ્ગહર સ્તોત્રની ગાથાઓના પ્રમાણ સંબંધીનો મારો પહેલો પ્રશ્ન અને તે સંબંધીની ચર્ચા હું અહીંયાં સમાપ્ત કરું છું અને તેની ગાથા પ્રથમ પાંચ જ હતી તે સંબંધીનો મારો પક્ષ હું સ્થાપન કરું છું.

હવે મારા ખીજ પ્રશ્નની ચર્ચા તે સંબંધી છે કે આ સ્તોત્રના કર્તા શ્રુતકેવલી ભદ્રબાહુ જ છે કે ખીજ કોઈ તે જ નામના પૂર્વાચાર્ય છે.

આ પ્રશ્નની ચર્ચા હું પ્રથમ “ જૈનજ્યોતિ ” માસિકના વિક્રમ સંવત્ ૧૯૮૮ના આસો મહનાના પુસ્તક ખીજના પહેલા અંકમાં પૃષ્ઠ ૧૩ થી ૧૫ ઉપર “ ઉવસગ્ગહર સ્તોત્રના કર્તા કોણુ ? ” એ નામના મારા લેખમાં ઉપસ્થિત કરી ગયો છું. તે વાતને આજે છ વર્ષ વીતી ગયા છતાં કોઈ પણ વિદ્વાન તરફથી કાંઈ ખુલાસો કરવામાં આવેલો નથી, તેથી તે ચર્ચા ફરીથી ઉપસ્થિત કરવાનું મેં યોગ્ય ધાર્યું છે.

ઉવસગ્ગહર સ્તોત્રના કર્તા તરીકે શ્રુતકેવલી શ્રીભદ્રબાહુ સ્વામી જ છે, એવી મન્યતા પ્રાચીન સમયથી ચાલી આવે છે અને તેની સામે પંડિત બહેચરદાસ, ઇતિહાસપ્રેમી કલ્યાણવિજયજી વગેરેની દલીલ એવી છે કે તેના કર્તા ખીજ ભદ્રબાહુ છે; તેના સમર્થનમાં તેઓ બનેની દલીલો નીચે મુજબની છે.

શ્રીયુત્ પંડિત બહેચરદાસે સંપાદિત કરેલ “ ઉવસગ્ગહરસ્તોત્ર લઘુવૃત્તિ ” (શારદા વિજય અન્યમાલા, ભાવનગર દ્વારા પ્રકાશિત) માં નીચે પ્રમાણેનો ઉલ્લેખ છે :

“ ભદ્રબાહુસ્વામી એ થયા છે, પ્રથમ વીગત્ ૧૭૦ માં સ્વર્ગે ગયા છે તે તથા વરાહમિહીરના ભાઈ ખીજ છે તે. વરાહમિહીરનો સમય ઇસ્વીસનના છઠ્ઠા સૈકાનો (૫૦૫-૫૮૫ સુધીમાં) છે, તેથી ખીજ ભદ્રબાહુસ્વામીનો સમય છઠ્ઠો સૈકા નિશ્ચિત થયેલો છે. પ્રિયંદરનૃપકથાના કર્તા મહાશયે ભદ્રબાહુને (જ્ઞાનાદિય) એવું વિશેષણ આપીને ઉવસગ્ગહર સ્તોત્રના કર્તા તરીકે પ્રથમ ભદ્રબાહુને કલ્પ્યા લાગે છે, પણ તે તો તેમની કલ્પના અને પારંપરિક પ્રવાહ સિવાય બીજા કશું નથી જણાવું.”

ઇતિહાસપ્રેમી મુનિમહારાજ શ્રી કલ્યાણવિજયજીએ પણ તેઓશ્રીએ સંપાદિત કરેલ “ વીરનિર્વાણ સંવત્ ઔર જૈન કાલગણના ” નામના ડિંદી ભાષામાં લખેલ નિબંધના પૃષ્ઠ ૭૪ની નોટમાં શ્રીભદ્રબાહુસ્વામી માટે નીચે મુજબ ઉલ્લેખ કરેલો છે :

“ પ્રવેતાંબર જૈન ગ્રન્થો મેં ભદ્રવાહુ કો જ્યોતિષી વરાહમિહીર કા માર્હ લિખા હૈ । દેખો નોચે લિખા હુઆ ઉલ્લેખ-

“ પ્રતિષ્ઠાનપુરે વરાહમિહીરભદ્રવાહુદ્વિજૌ બાંધવૌ પ્રવ્રજિતૌ । ભદ્રવાહો-રાચાર્યપદ્દાને રુષ્ટ : સન્ વરાહો દ્વિજવેષમાદત્ય વારાહીસંહિતાં કૃત્વા નિમિતૈર્જીવતિ । ”

-કલ્પકિરણાવલી ૧૬૩

परंतु इन्हीं भद्रबाहु को श्वेतांबर लेखक श्रुतकेवली कहते हैं। यह ठीक नहीं है, क्योंकि ज्योतिषी वराहमिहिर शक संवत् ४२७ में विद्यमान था पसा पंचसिद्धान्तिका की निम्नलिखित आर्या से निश्चित है—

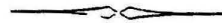
“सप्ताश्विवेदसंख्यं, शककालमपास्य चैत्रशुक्लादौ।

अर्द्धास्तमिते भानौ, यवनपुरे सौम्यदिवसाध्ये ॥ ३ ॥—पञ्चसिद्धान्तिका।

जब वराहमिहिरका अस्तित्व शक संवत् ४२७ (वीर निर्वाण संवत् १०३२) में निश्चित है तब उसके भाई श्रुतकेवली नहीं हो सकते। वस्तुतः श्रुतकेवली-भद्रबाहु और वराहमिहिर के भाई ज्योतिषी-भद्रबाहु भिन्न व्यक्ति थे। दिगंबरचार्योंने इन दोनों को भिन्न माना है, परन्तु ज्योतिषी भद्रबाहुको वे विक्रम की पहली शताब्दी में हुआ मानते हैं। यह गलती है। हमारे विचार में वराहमिहिर का जो समय है वही इन भद्रबाहु का भी अस्तित्व समय होना चाहिए। जैसे दिगंबर जैन ग्रन्थों में द्वितीय भद्रबाहु को ‘चरम निमित्तधर’ लिखा है, वैसे ही श्वेतांबर जैन ग्रन्थों में भी भद्रबाहु को ‘निमित्तवेत्ता और भद्रबाहु संहिता नामक ग्रन्थका प्रणेता’ लिखा है, पर इन प्रतिष्ठान निवासी वराहमिहिर के भाई भद्रबाहु को श्रुतकेवली भद्रबाहुसे भिन्न नहीं माना—यह एक चिरकालीन भूल कही जा सकती है ॥ संभवतः वराहमिहिरके भाई भद्रबाहु छठी सदी के विद्वान होंगे। इसी समय के लगभग हरिगुप्त नामक किसी गुप्तराजवंश्य व्यक्तिने जैसे श्वेतांबर संप्रदाय में दीक्षा ली थी वैसे ही चंद्रगुप्त नामक राजवंश्य पुरुषने भी इन भद्रबाहुके पास दीक्षा अंगीकार की होगी और नवदीक्षित चंद्रगुप्तको लेकर उक्त आचार्य दक्षिणापथ की तरफ गए होंगे।

प्राचीन परंपरा ऐतिहासिक दृष्टिसे लुप्तभरेनी छे अम इराववा माटे उपर्युक्त अने विद्वानोअये वराहमिहिरा ना निर्णित थयेना सवतने आधार दीधो छे, परतु **भद्रबाहुस्वामी** अने **वराहमिहिर** अने भाधयो हता के केम ते तथ अम **भद्रबाहु स्वामी** थप गयाना पुरावाओ ऐतिहासिक दृष्टिसे सिद्ध करवानी पहिली ७३२ छे, इरअ के **भद्रबाहुस्वामी** अने **वराहमिहिर** ये भाधयो हता ने आ स्तोत्रनी उत्पत्ति संअधीनो सैथा प्रथम उल्लेख विक्रम संवत् १३६१ ना वंशाध सुदी १५ ना रोज स्याअत्र ‘प्रअध यिनामणि’ नामना अतिहासिक ग्रंथमा तथा तेना पधी ४ यार वर्षे श्री **जिनप्रभुसूरि**अये रयेकी **अर्थकटपलता** नामनी टीकांमं करेको छे, ते पहिलानी कोष पथु व्यक्तअये करेको छे के केम ? ते आपणे तपासवानी पहिली ७३२ छे.

(अपूर्व)

રોમન વર્ષનું ચણતર

[અંગ્રેજી સંવત્સરના ઘડતરનો ક્રમિક ઇતિહાસ]

લેખક:—મુનિરાજ શ્રી દર્શનવિજયજી

આપણા ભારતીય કે જૈન પંચાંગમાં આવતી તિથિઓની ક્ષય કે વૃદ્ધિ તેમજ અધિકમાસ સંબંધી વિચારણા વખતે કેટલાક મહાનુભાવો અંગ્રેજી તારીખો અને મહિનાઓની પદ્ધતિને આદર્શ ગણે છે અને તેને બહુ જ નિયમિત તરીકે સ્વીકારે છે. પરંતુ અંગ્રેજી વર્ષની તારીખો અને મહિનાઓને, અત્યારના રૂપમાં રિથર થવા પહેલાં, કેટકેટલી અડચણોમાંથી પસાર થવું પડ્યું હતું તે વસ્તુતું સ્પષ્ટીકરણ કરવાના આશયથી પ્રસ્તુત લેખ લખેલ છે.

રાજા રોમ્યુલસે રોમ શહેરની સ્થાપના કરી હતી. તેણે એક વર્ષના ૩૦૪ દિવસ નક્કી કરી તેને દશ મહિનામાં વહેંચી નાખ્યા હતા. પરંતુ રોમના ખીજા રાજા ન્યુમાએ (ન્યુમા પોમ્પીલીયસ) એ અંગ્રેજી વર્ષમાં જન્યુઆરી અને ફેબ્રુઆરી એમ બે નવા મહિનાનો ઉમેરો કર્યો. પરિણામે સપ્ટેમ્બર, ઓક્ટોબર, નવેમ્બર અને ડીસેમ્બરના મહિના જે અનુક્રમે પહેલાં ૭, ૮, ૯ અને ૧૦ માં મહિના તરીકે ગણાતા હતા તે અનુક્રમે ૯, ૧૦, ૧૧ અને ૧૨માં મહિના ગણાવા લાગ્યા. આ બે મહિનાં વધારીને રાજા ન્યુમાએ ૩૫૫ દિવસનું વર્ષ ઠરાવ્યું. જેનો ક્રમ નીચે મુજબ હતો :—

૧ જન્યુઆરી—બે મુખવાળા જિનસ દેવના નામથી બે વર્ષની સંધિને સૂચવનારો મહિનો. દિવસ ૨૯.

૨ ફેબ્રુઆરી—ફેબ્રુ દેવીના નામથી જાહેર કરેલો મહિનો. દિવસ ૨૮.

૩ માર્ચ—માર્સ દેવના નામવાળો મહિનો. દિવસ ૩૧.

૪ એપ્રિલ—એપોરિયા-કૂલ વજેરેને ખીલવનાર મહિનો. અથવા એફ્રોડિયટ-કામ દેવનો મહિનો. દિવસ ૨૯.

૫ મે—મગ્-વનસ્પતિને વધારનાર મહિનો. દિવસ ૩૧.

૬ જુન—જૂનો ઇન્દ્રાણીના નામવાળો મહિનો. દિવસ ૨૯.

૭ જુલાઇ—આ મહિનાનું મૂળ નામ કવીકટીલીસ છે, કિન્તુ જુલીયસ સીઝરના વખતથી એ રાજાના નામ ઉપરથી તેનું “ જુલાઇ ” એવું ખીજું નામ પડ્યું છે. દિવસ ૩૧.

૮ ઓગસ્ટ—આ મહિનાનું અસલ નામ સેક્ષ્ટીલીસ છે, કિન્તુ ઓગસ્ટસ સીઝરની યાદીમાં “ ઓગસ્ટ ” એવું નામ પડ્યું છે. દિવસ ૨૯.

૯ સપ્ટેમ્બર—અસલી રીતે સાતમો મહિનો. દિવસ ૨૯.

૧૦ ઓક્ટોબર—અસલી રીતે આઠમો મહિનો. દિવસ ૩૧.

૧૧ નવેમ્બર—અસલી રીતે નવમો મહિનો. દિવસ ૨૯.

[૪૨૨]

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

[વર્ષ ૩

૧૨ ડિસેમ્બર—અસલી રીતે દસમો મહિનો. દિવસ ૨૯.

જૈન આગમમાં આર મહિનાનાં પ્રીતિવર્ધન વગેરે નામો મળે છે તે સાર્થક નામો છે. અને અર્વાચીન પંચાંગોમાં કાર્તિક વગેરે નામો છે તે પણ પૂનમ અને નક્ષત્રના યોગને સૂચવનારાં સાર્થક નામ છે. આ જ રીતે જન્યુઆરી વગેરે નામોમાં પણ કોઈ પણ પ્રકારનું અર્થસૂચન ન હોય એમ અને જ કેમ ?

ભાષા શાસ્ત્રીઓ માને છે કે આર્યાવર્તની પ્રાચીન ગણ્યાતી સંસ્કૃત—પ્રાકૃત ભાષા અને રોમની પ્રાચીન ભાષામાં નીકટનો સંબંધ છે. આ હિસાબે ‘જન્યુઆરી’ વગેરેને સંસ્કૃત, પ્રાકૃત કે તેના નિકટવર્તી શબ્દો માની લઈએ તો તે નામોમાં પણ કાળ પરત્વે વ્યક્ત કે અવ્યક્ત ભિન્ન ભિન્ન અર્થસૂચન મળી શકે છે, તે આ પ્રમાણે :—

જન્યુઆરી—જહ્નુઆ-રય્ આકાશગંગાની રેતી દેખાય તેવો કાળ.

ફેબ્રુઆરી—ફે-બ્રુઆ-રય્ (રી) ક્ષમ રાગ ગાવાનો આરંભ કાળ.

માર્ચ—માર્ચ (મારિચ) કિરણોને તપવાનો આરંભ કાળ.

એપ્રિલ—અપ્-રીલ પાણીનો ગર્ભ રહેવો.

મે—મે (મય) મેઘનો ઉદ્ગમન કાળ, મેઘનો મદ (વૃદ્ધિ) કાળ. મઙ્ (મતિ) મુદ્ધિ પૂર્વકનાં કાર્યો કરવાનો કાળ. વિવાહ પ્રતિષ્ઠા આદિનો વખત.

જુન—જૂન (જીર્ણ) મોટા દિનમાનવાળો મહિનો.

જુલાઈ—જુલય (જલ+આય) વર્ષાકાળ.

ઓગસ્ટ—અડ-ગસ્ત (અપ્-ગસ્ત) પાણીથી આચ્છાદિત કાળ. અગ + અસ્ત અડ-પહાડને ઢાંકનારો વર્ષાકાળ. અગસ્ત અગસ્તના તારાને સૂચવનારો મહિનો. મોટે ભાગે આ મહિનાના અંતે અગસ્તોદય થાય છે.

સપ્ટેમ્બર—સપ્તાંબર જેમાં છુટાં છુટાં વાદળાં હોય તે કાળ. (સ્વચ્છાંબર—સફેદ વાદળાં) સીતંબર—સફેદ વાદળાં—સફેદ આકાશ. (સીપ-તાં-બર=સીપ-છીપનો મહિનો.)^૧

ઓક્ટોબર—ઓક્-તો-બર પ્રવાસનો કાળ. અષ્ટાંબર આછી ધટાવાળો કાળ.

નવેમ્બર—નવાંબર નવું આકાશ.

ડિસેમ્બર—ડીસંબર દસ્ય આકાશ—સ્વચ્છ આકાશ.

યદ્યપિ ઉપલબ્ધ વ્યાકરણોથી ઉપર લખેલી વ્યુત્પત્તિ સાધવી મુશ્કેલ છે તથાપિ તે તે મહિનાનાં નામોમાંથી મળતું અર્થસૂચન વ્યાજબી છે એમ સૌ કોઈને કયુલ કરવું પડે એમ છે.

રોમના રાજા ન્યુમાએ ઉપર પ્રમાણે ભિન્ન ભિન્ન નામવાળા આર મહિના બનાવી ૩૫૫ દિવસનું વર્ષ નક્કી કર્યું. પરંતુ વાસ્તવિક રીતે એક વર્ષમાં લગભગ ૩૬૫ દિવસ

૧ સિતાંબર—શ્વેતાંબર જૈનોનું વાર્ષિક પર્વ “સંવત્સરી” મોટે ભાગે આ સપ્ટેમ્બર મહિનામાં આવે છે.

હોવા જોઈએ એ હિસાબે આ વર્ષ નાનું બન્યું. એટલે તેણે દર બબ્બે વર્ષે ૨૨ કે ૨૩ દિવસનો એક અધિક માસ વધારાનો ક્રમ ચાલુ કર્યો. આ રીતે પણ વર્ષના દિવસોનો અરાબર મેળ મળ્યો નહીં, ઉલટું દર વર્ષે એક દિવસના વધારાનો ફરક પડવા લાગ્યો. આથી સમ્રાટ ન્યુમાએ ફરીથી એવો નિયમ બનાવ્યો કે-દર ચોવીસ વર્ષના ગાળામાં બીસ દિવસના પ્રમાણવાળા અગિયાર મહિના વધારવા. આ પ્રમાણે કરવાથી ૨૪ વર્ષની અપેક્ષાએ સરાસરી ૩૬૫ $\frac{1}{4}$ દિવસનું એક વર્ષ થાય એવો મેળ મળી રહેતો હતો. કિન્તુ આ અધિક માસો કયા વર્ષમાં કયારે દાખલ કરવા તેની સંપૂર્ણ સત્તા ધર્મ-શુરૂઓને સોંપી હતી. ધર્મ-શુરૂઓએ આ અધિકારનો દુરુપયોગ કર્યો. રાજદારી ચૂંટણી, કોર્ટોમાં ચાલતા દાવાની મુદત વગેરે કાર્યોમાં દખલ કરવાના આશયથી પંચાંગમાં ખૂબ ગડબડ ચાલવા લાગી. પરિણામે જે તહેવારો શિયાળામાં આવવા જોઈએ તે ઉનાળામાં આવવા લાગ્યા, અને કોઈ પણ જાતનું નિયમન ન હોય તેવી સ્થિતિ થઈ પડી. આ પ્રમાણે જુલિયસ સીઝરના વખત સુધી ચાલ્યું.

જુલિયસ સીઝરે આ ગડબડને પહેંચી વળવા માટે સૂર્યના આધારે વર્ષનું ઘડતર કરવાનો વિચાર કરી મીસરના ખગોળશાસ્ત્રી સોસાજની તથા બેધનવી પાસે ૩૬૫ $\frac{1}{4}$ દિવસના પ્રમાણવાળું વર્ષ તૈયાર કરાવ્યું અને તેનો પ્રચાર કર્યો. આ વ્યવસ્થા પ્રમાણે એકાં સંખ્યાના મહિના ૩૧ દિવસના અને બેકાં સંખ્યાના મહિના ૩૦ દિવસના અને ફેબ્રુઆરી મહિના ૨૯ દિવસનો નક્કી કરવામાં આવ્યો. આ હિસાબે જુલિયસ સીઝરના નામનો એકાં સંખ્યાવાળો જુલાઈ મહિનો ૩૧ દિવસનો હતો.

ઓગસ્ટસ સીઝરે આ વ્યવસ્થામાં થોડો ફેરફાર કર્યો. તેણે પોતાના નામનો ઓગસ્ટ મહિનો જે એકાં સંખ્યાવાળો હોઈ ૩૦ દિવસનો હતો તેને ૩૧ દિવસનો કરાવ્યો. આ પ્રમાણે કરવાથી સાતમો, આઠમો અને નવમો એમ ત્રણ મહિના લાગલાગટ ૩૧ દિવસના થયા. આ વાત તેને ન રુચિ તેથી તેણે નવમા અને તે પછીના મહિનાના દિવસોની સંખ્યામાં ફેર કર્યો અને એકાં સંખ્યાવાળા મહિનાને ૩૦ દિવસના અને બેકાં સંખ્યાવાળા મહિનાને ૩૧ દિવસના બનાવ્યા. પોતાના નામના ઓગસ્ટ મહિનામાં એક દિવસ વધાર્યો હતો તેનો હિસાબ અરાબર કરવા ફેબ્રુઆરી મહિનાનો એક દિવસ ઘટાડી તેને ૨૮ દિવસનો કર્યો. આ પ્રમાણે ઓગસ્ટસ સીઝરે પોતાને ઇષ્ટ કેટલોક ફેરફાર કરી ૩૬૫ દિવસનું વર્ષ કાયમ રાખ્યું.

ભૂગોળ અને ખગોળની ગણતરી પ્રમાણે ખરી રીતે ૩૬૫ દિવસ, પાંચ કલાક અને ૪૮ $\frac{1}{2}$ મીનીટનું એક વર્ષ થવું જોઈએ.^૨ એટલે ૩૬૫ દિવસનું વર્ષ કરીએ તો દર વર્ષે કંઈક ઓછા કે દિવસનો અને ૩૬૫ $\frac{1}{4}$ દિવસનું વર્ષ કરીએ તો દર વર્ષે ૧૧ $\frac{1}{4}$ મીનીટનો ફરક આવે છે. પરન્તુ અંગ્રેજી વર્ષ ૩૬૫ દિવસનું હતું એ હિસાબે ઇ. સ. ૧૫૮૨માં સૂર્યની ગતિની સાથે ૧૦ દિવસનું અંતર પડી ગયું. ખરી રીતે માર્ચની ૨૧ મી તારીખે મેષનો સૂર્ય થવો જોઈએ (તા. ૨૧ મી માર્ચે મેષ સંક્રાંતિ થવી જોઈએ) તેના બદલે માર્ચની ૧૧ મી તારીખે મેષનો સૂર્ય થયો. અર્થાત્ ઓગસ્ટસ સીઝરે કરેલા વ્યવસ્થામાં

૨. સરખાવો 'સૂર્યપ્રગ્લભિ' સૂત્રમાં વર્ણિત ૩૬૬ દિવસનું સૌર વર્ષ.

[૪૨૪]

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

[વર્ષ ૩]

પણુ ગણિતની દૃષ્ટિએ ત્રુટી હતી. આ ત્રુટીને પહેંચી વળવા માટે વર્ષના ઘડતરમાં આ પ્રમાણેના સંસ્કારો થવા અનિવાય હતા :-

આખા દિવસોના હિસાબે ૩૬૫ દિવસનું વર્ષ નિશ્ચિત કર્યું તે બરાબર હતું, પરંતુ ઉપર લખેલ ત્રુટીને દૂર કરવા માટે દર ચોથે વર્ષે (જેને અંગ્રેજીમાં Leap Year લીપ ઇયર જે ઇસ્વી સનના આંકડાને ચારથી ભાગવાથી શેષમાં શૂન્ય રહે તે વર્ષ) ફેબ્રુઆરી મહિનામાં એક દિવસનો વધારો કરી તેને ૨૮ના બદલે ૨૯ દિવસનો કરવાનું નક્કી કરવામાં આવ્યું. આ હિસાબે દર વર્ષે ૧૧ $\frac{૩}{૪}$ મીનીટનો વધારો થતો હોવાથી ૧૨૮ વર્ષે ૧ દિવસનો ફરક આવે છે. તે ફરક દૂર કરવા માટે દર સો વર્ષે ૧ દિવસ ઘટાડવાનું એટલે કે દરેક સેંકડાના છેલ્લા વર્ષમાં ફેબ્રુઆરી મહિનો ૨૯ દિવસનો ન કરતાં ૨૮ દિવસનો કરવાનું અને દર ચારસોમા વર્ષે (દર ચોથા સેંકડે) ફેબ્રુઆરી મહિનાના ૨૮ દિવસના બદલે સામાન્ય નિયમ પ્રમાણે ૨૯ દિવસ રાખવાનું નક્કી કરવામાં આવ્યું. આ હિસાબે દર ચારસો વર્ષે ત્રણ દિવસનો ઘટાડો કરવામાં આવ્યો. આ પ્રમાણે ગણવાથી દર વર્ષે જે બાવીસ સેંકડોનો એટલે કે લગભગ દર ૩૯૨૨ વર્ષે એક દિવસનો ફરક આવવા લાગ્યો તે માટે દર ચાર હજાર વર્ષે ફેબ્રુઆરીના ૨૯ ના બદલે ૨૮ દિવસ રાખવાનું નક્કી કરવામાં આવ્યું. આટલા સંસ્કાર પછી પણ દર લાખ વર્ષે એક દિવસનો ફરક તો બાકી જ રહે છે. પણુ એ એક લાખ વર્ષ કોણે જોયા છે ?

ખગોળ અને ભૂગોળની સાથે વર્ષના દિવસોનો મેળ સાધવા માટે ઉપર લખેલા સંસ્કારો કરવા અનિવાર્ય હતા. આથી તેરમા પોપ ગ્રેગરીએ હુકમ કર્યો કે ઇસ્વી સનના સંવત્સરમાં દરેક વર્ષે, દર સેંકડાએ તથા દર ચાર હજાર વર્ષે ફેબ્રુઆરી મહિનાના ૨૮ દિવસ ગણવા અને દર ચોથા વર્ષે તથા દર ચારસો વર્ષે તેના ૨૯ દિવસ ગણવા. વળી ઉપર લખ્યા પ્રમાણે ઇ. સ. ૧૫૮૨માં મેષ સંક્રાંતિના હિસાબે જે ૧૦ દિવસનો ફેર પડતો હતો તેને દૂર કરવા માટે ઓક્ટોબર મહિનાની ચોથી તારીખ પછીની દશ તારીખો રદ કરીને બીજા દિવસે પંદરમી તારીખ જાહેર કરી.

પોપની આ આજ્ઞાને તેની સત્તા નીચેના પ્રદેશોએ તો માની લીધી, કિન્તુ બીજા પ્રદેશોની પ્રજાએ તેને કબુલ ન રાખી. ઇંગ્લેંડે પણુ આ આજ્ઞા માન્ય રાખી ન હતી. આ પછી બીજા ૧૭૦ વર્ષ વીત્યાબાદ ઇ. સ. ૧૭૫૨માં મેષ સંક્રાંતિમાં દસના બદલે અગિયાર દિવસનો ફરક પડ્યો. આથી ઇંગ્લેંડની પ્રજા મુઝવણમાં પડી. પરિણામે એ સુધારો કરવો અનિવાર્ય છે, એમ સમજી ત્યાંની પાર્લામેંટે પોપ ગ્રેગરીના કથન પ્રમાણે ૧૧ દિવસની ખોટ પૂરી કરવા માટે આજ્ઞા કરી કે ઇ. સ. ૧૭૫૨ ના સપ્ટેમ્બર મહિનાની બીજી તારીખ પછીની અગિયાર તારીખો રદ સમજીને તેના બીજા દિવસને ૧૪મી તારીખ તરીકે માનવો. અને વર્ષનો પ્રારંભ ૨૫મી માર્ચના બદલે પહેલી જાન્યુઆરીથી માનવો.

આ આજ્ઞા પ્રમાણે ઇંગ્લેંડમાં તારીખનું પરિવર્તન થયું.

રોમન કોથેલિકના પ્રદેશમાં પોપની સત્તા નહિ હોવાથી ત્યાં બંને પ્રકારની તારીખો મનાય છે. અને અત્યારે એ બંને તારીખો વચ્ચે લગભગ તેર દિવસનો ફરક જોવાય છે,

રશિયામાં પણ આ દરક જોવાય છે.૩ તેમજ કેટલાક સ્થળે એપ્રિલ મહિનાથી નવા વર્ષનો પ્રારંભ કરાય છે.

ઇંગ્લેંડની પાર્લામેન્ટે જ્યારે ઉપર પ્રમાણેના સુધારો દાખલ કર્યો ત્યારે ત્યાંના ગરીબ લોકોએ તેની સામે બંડ ઉઠાવ્યું હતું એટલુંજ નહીં કિન્તુ એ સુધારો કરનાર સભાસદોના ખૂન માટે કાવતું પણ રચ્યું હતું.

આ સુધારો દાખલ કરવામાં ખગોળશાસ્ત્રી એટલીએ ઇંગ્લેંડની સરકારને મદદ કરી હતી. તે જ્યારે માંદો પડીને મરણ પામ્યો ત્યારે તે લોકોએ જાહેર ક્યુ^૪ કે ઇશ્વરે તેને તેની કરણી માટે યોગ્ય સજા આપી છે.

આ ઉપરથી સમજી શકાશે કે રોમન સંવત્સરને અત્યારનું^૫ નિશ્ચિત સ્વરૂપ પ્રાપ્ત કર્યા પહેલાં કેવા કેવા પરિષ્કારોમાંથી પસાર થવું પડ્યું હતું.

આગામી અંક સંબંધી

ગયા અંકમાં જાહેર કર્યા પ્રમાણે “ શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ ”નો આગામી અંક— ચોથા વર્ષનો પ્રથમ અંક— “ શ્રી પર્યુષણા પર્વ વિશેષાંક ” તરીકે પ્રસિદ્ધ કરવાનો છે.

આ અંક તૈયાર થવામાં લેખો મોડા મળવા વગેરેના કારણે વિલંબ થવાનો સંભવ છે. અંક જ્યારે તૈયાર થશે ત્યારે તરત જ ગ્રાહકોને મોકલવામાં આવશે. એટલે કોઈ પણ લાઇએ એ અંક માટે લખાણ કરવાની જરૂર નથી.

ઉક્તા વિશેષાંક માટે યોજના પ્રમાણે લેખો મોકલવા સૌને આમંત્રણ છે.

વ્યવસ્થાપક.

૩. આજે હિંદમાં લગભગ ૧૩ મી તારીકે મેપનો સૂર્ય થાય છે. કવિ શ્રી દલપતરામે મકર સંક્રાન્તિ માટે નિયમ આંધ્યો હતો કે— “એસતા વર્ષની આરમી તારીખે સંક્રાન્ત ” આ નિયમમાં પણ દરક પડી ગયો છે, અને જાન્યુઆરીનો ૧૪ મી તારીખે મકર સંક્રાન્તિ આવે છે.

પરમાર્હત મહાકવિ શ્રી ધનપાલનું આદર્શ જીવન

લેખક:—સુનિરાજ શ્રી સુશીલવિજયજી

(ગતાંકથી ચાલુ)

જૈનધર્મ પ્રત્યેની દંઢ શ્રદ્ધા

સર્યદેવનાં સુવર્ણમય સેંકડો કિરણોથી કમલની ખીડાઈ ગયેલી પાંખડીઓ વિકરવર થાય, અને અધકારરૂપી સિંહ ગર્જના કરતો ભૂમંડલના છેડે ચાલ્યો જાય, તેમ ધનપાલના હૃદયમાં રહેલ જૈનત્વની અપૂર્વ જ્યોતથી અજ્ઞાનરૂપી તિમિરનો સર્વથા નાશ થઈ ગયો હતો. સમ્યક્ત્વ સાગરની છોળો ઉછળી રહી હતી. ઉચ્ચ તત્ત્વજ્ઞાનના લીધે દયાનાં અરણ્યો તેના હૃદયમાં વહી રહ્યાં હતાં. તેનું આખું જીવન જિનેશ્વર પ્રભુના રાજમાર્ગ ઉપર વિચરવાની ભાવનાથી ઝોતઝોત થયું હતું.

જેમ કુદરતી રીતે ખીલેલાં અનેક પુષ્પોમાં જે કુદરતી સુગંધ પહેંકી રહે છે, તે સુગંધને તોલે આવે તેવી સુગંધ ગમે તેવો બાહોશ માથુસ ગમે તેટલા ઉપચારો કરે, ગમે તેટલાં યંત્રો ભેગાં કરે, ગમે તેટલી યુક્તિ-પ્રયુક્તિ લગાડે છતાં પેદા ન કરી શકે તેમ આ પરમાર્હત મહાકવિના ગુણો અને જીવનરેખા દોરનારનાં શબ્દો આલમમાં સદાય અધુરા જ રહેવાના.

ઉચ્ચત્તમ જીવન

ધનપાલની જૈનધર્મ પ્રત્યેની અલૌકિક શ્રદ્ધા દિનપ્રતિદિન ખીજના ચંદ્ર સદૃશ વધતી જતી હતી. તેના ભવ્ય લલાટમાં અપૂર્વ તેજ અગમગી રહ્યું હતું. તેના અંગે અંગમાં અહનિશ અધ્યાત્મ સરિતા ઉછળતી હતી. તેનો ભોજ રાગની સાથેનો પ્રેમ અગાધ હતો. તેના હૈયાના ખુણે ખુણામાં વીતરાગ દર્શનના ચમકાર થઈ રહ્યા હતા. જેમ જેમ દિવસો પર દિવસો પસાર થવા લાગ્યા તેમ તેમ વીતરાગ દર્શનનો પ્રેમ ગાઢ બનતો જતો હતો.

હવે આપણે ભૂપેન્દ્ર ભોજ અને કવીન્દ્ર ધનપાલનો પ્રસંગે પ્રસંગે પરસ્પર ચાલેલો સંવાદ જોઈએ. એ સંવાદની અંદર કેવા કેવા વિકટ પ્રસંગો ઉપસ્થિત થાય છે, કઈ કઈ જાતની ઘટનાઓ અને છે, તેમાંથી ધનપાલ કેવી કેવી રીતે પસાર થાય છે, જીવના જોખમે પણ ધર્મનું કયાં સુધી પાત્રન કરે છે, “રાજા મિત્રં કેન દૃષ્ટં શ્રુતં વા” એ વાક્યની સાર્થકતા કેવી રીતે થાય છે વગેરે વગેરે તેમાં જોવા મળે છે.

મહાકાલેશ્વરના મંદિરમાં

એક સમયે ધનપાલના ધર્મદેવી અને વિઘ્નસંતોષી કોષ એક વિષ્ટે રાજા ભોજને જણાવ્યું કે—“હે નરેન્દ્ર! આપનો મહાકવિ ધનપાલ જિનની મૂર્તિ સિવાય અન્ય કોષ પણ દેવ કે દેવીની મૂર્તિને વંદન, નમસ્કાર, પ્રણિપાત, પૂજન કે દર્શન કંઈ પણ કરતો નથી.” આ શબ્દો સાંભળતાની સાથે જ રાગના હૃદયમાં કોધાનલ સળગી ઉડ્યો. તેની આંખો લાલચોલ થઈ ગઈ, તે ભ્રકુટિ ચઢાવીને કહેવા લાગ્યો કે—“આ વાત સત્ય જ છે ને?” “જી હા.”

“ હમણાંજ હું તેની ખબર લઉં છું અને જોઉં છું કે તે જિનની મૂર્તિ સિવાય અન્યને નમસ્કારાદિ કરે છે કે નહીં. ” એમ કહીને તે આહાણુને જવાની રાજ આપી. પછી તરત જ રાજેન્દ્રે અનુચરને ધનપાલને તેડવા મોકલ્યો. અનુચર ધનપાલ કવિના ગૃહ-મંદિર તરફ ગયો. તે વખતે મહાકવિ જ્ઞાન-મંદિરમાં ધર્મશાસ્ત્રનું અવલોકન કરી રહ્યા હતા. આ જ્ઞાનમંદિરમાં જ્યાં જુઓ ત્યાં પુસ્તકો જ નજરે પડતાં હતાં. આવા સુંદર જ્ઞાનમંદિરમાં સેવકે આવીને કવીશ્વરને ખબર આપી કે, આપને મહારાજ સાહેબ એકદમ ઓલાવે છે. ધનપાલ, સેવક મુખથી સર્વ વૃત્તાંતથી વાકેફ થઇ, શીઘ્ર રાજ ભોજની સનિ-કર્ષમાં આવીને ઉભા રહ્યા. ત્યારબાદ રાજ અને ધનપાલ બંને સાથે મહાકાલેશ્વરના મંદિરમાં ગયા. ત્યાં રાજએ મહાકાલેશ્વરની મૂર્તિને દંડવત્ પ્રણામ કર્યાં, પરંતુ મહાકવિ ધનપાલે લેશમાત્ર પણ તે દેવની મૂર્તિને પ્રણિપાત ન કર્યો. ઉલટો સ્વહસ્ત મુદ્રિકામાં રહેલી ઋષભદેવ પ્રભુની મૂર્તિને નમસ્કાર કર્યો. રાજેન્દ્રે ઇચ્છિત આકારથી યરાચર ધ્યાનપૂર્વક તે જોઈ લીધું. દૃઢ સમ્યક્વધારી પુરૂષ કોઇની પણ પરવા કર્યા સિવાય, પોતાના વ્રતની અંદર તક્લીનજ રહે છે. બંને જણ મહાકાલેશ્વરના મંદિરમાંથી નીકળી પાછા રાજમહેલમાં આવ્યા.

રાજેન્દ્રની આજ્ઞાનો સ્વીકાર, દેવાધિદેવનું અર્ચન

ત્યારબાદ રાજ ભોજે પૂજની સર્વ સામગ્રી લાવવાનો સેવકને હુકમ કર્યો. તે સર્વ સામાના લઇને દેવમંદિરે પૂજન કરવાની ધનપાલને આજ્ઞા કરી. તરત જ ધનપાલે તે આજ્ઞાને હર્ષ પૂર્વક વધાવી લીધી. અને સુગંધી જળથી સ્નાન કરી, રેશમી વસ્ત્રોને પરિધારણુ કરી પુષ્પોની માલા, કેશર-ચંદન, અક્ષત, ફળ, ફુલ, દીપક, ધુપ વગેરે પૂજની સર્વ સામગ્રી લઇ દેવમંદિરે પૂજન કરવાને માટે આવ્યા.

રાજએ પોતાના ગુપ્ત અંગરક્ષકોને ધનપાલની પછવાડે સર્વ વસ્તુથી વાકેફ થવાને માટે મૂક્યા. ધનપાલ પ્રથમ ચાલતાં ચાલતાં દેવીના મંદિરમાં ગયો. ત્યાંથી એકદમ ભયભિત થઇ બહાર નીકળીને મહાદેવના મંદિરમાં ગયો. ત્યાં પણ મંડપમાં ચારે તરફ ફરી બહાર નીકળીને વિષ્ણુ મંદિરમાં ગયો. ત્યાં પોતે ધારણુ કરેલ સ્વચ્છ રેશમી વસ્ત્ર વિષ્ણુ અને રાધાની મૂર્તિ પર આચ્છાદિત કરી બહાર નીકળી ઋષભદેવ પ્રભુના મંદિરમાં આવ્યો. ત્યાં એને અનહદ આનંદ થયો. પ્રભુની શાંતમુદ્રા, નીરાગીપણું, કોને આનંદ ન આપે ? ધનપાલે અત્યન્ત હર્ષિત હૃદયે પ્રભુનું પૂજન કર્યું. ગીત ગાન પૂર્વક ઘણી ઘણી સ્તુતિ કરી. ત્યારબાદ જ્યાં ભોજ રાજ હતા ત્યાં આવી પહોંચ્યો.

ભોજના પ્રશ્નોના પ્રત્યુત્તરમાં બતાવેલી નીડરતા

ધનપાલના આવતાં પહેલાં રાજએ પોતાના જસુસો પાસે ધનપાલનો પૂજ સંબંધીનો સર્વ વૃત્તાંત જાણી લીધો હતો. ધનપાલને આવેશો જાણી ભોજ રાજએ પૂછ્યું કે— “ ધનપાલ, દેવ પૂજ યરાચર કરી આવ્યાને ? ” ધનપાલે જણાવ્યું કે— “ હે ભૂપેન્દ્ર, મેં દેવપૂજન ધણુ જ હર્ષ પૂર્વક કર્યું. ” પુનઃ રાજએ પૂછ્યું કે— “ ધનપાલ તમે દેવીના મંદિરમાંથી ભયભિત બનીને એકદમ કેમ બહાર નીકળી ગયા ? ” ધનપાલે જણાવ્યું કે— “ હે સ્વામીન, તે દેવીએ હસ્તકમલમાં ત્રિશૂલ ધારણુ કરેલું હતું. ભાલસ્થલમાં બ્રહ્મદી અડાવેલી હતી, એટલું જ નહીં પણ મહિષ (પાડો) નું મર્દન કરી રહી હતી. આવું તેનું

[४२८]

श्री जैन सात्य अकाश

[अर्ध ३]

विह्वामण्युं स्वरूप ज्येष्ठने भयभित्त अनी हुं त्यांथी सत्वर अहार नीकणी गयो. भारा अंतरमां अे ज विचार उद्भव्यो के अत्यारे देवीने युद्ध करवानो समय देभाय छे. अने तेथी अत्यारे तेनुं पूजन करवानो समय नथी, अेम विचारिने में वंदन, नमस्कार, पूजन वगेरे कार्य न कथुं.

इरीथी राणेन्हे पूछ्युं के—“हे धनपात्र, त्यारे तमे महादेवना मंदिरमां शंकरनी पूज केम न करी?” धनपाले संस्कृत श्लोकमां ज्ञाप्युं—

अर्कठस्य कंठे कथं पुष्पमाला,

विना नासिकाया कथं धुपगन्धः ? ॥

अकर्णस्य कर्णे कथं गीतनादः,

अपादस्य पादे कथं मे प्रणामः ? ॥ १ ॥

अर्थः—जेने कंठ न होय, तेने पुष्पोनी माला पहाराववी कथां? जेने नासिका न होय, तेने धुप-गंध समर्पाय शी रीते? जेने कर्ण (कान) न होय तेनी समीपे गीत-संगीत नाद वगेरे केवी रीते थाय? जेने चरण (पंज) न होय तेने प्रणाम (नमस्कार) वंदन वगेरे करवां कथां? आभ विचार करतां में शंकरनां पूज, नमस्कारादि न कथां.

त्यारभाद रागजे इरीथी पूछ्युं—“हे धनपाल, त्यारे विष्णुना मंदिरमां ज्येष्ठने तेमनुं पूजन वगेरे केम न कथुं? अने वस्त्रने आच्छादित करी सत्वर त्यांथी अहार नीकणी गया, आ शुं?” धनपाले ज्ञाप्युं “हे राणेन्द्र, विष्णु पौतानी अर्धांगाने साथे लक्ष्मिने अेकांतमां जेकेला हता. ते ज्येष्ठ मने विकल्प थयो के आ समये विष्णु पौतानी अर्धांगना साथे अेकांतमां जेका छे, माटे पूजन करवानो समय नथी. हे नरेन्द्र, नीति-शास्त्रनुं पण्युं अे ज इरमान छे के सामान्य मानव पण्युं जे पौतानी अंगना साथे अेकांतमां होय त्यारे पंडित पुरषे निकटमां न जवुं. तो हे राणेन्द्र, आ तो कृष्णदेवनी भूर्ति, जेने आप देवाधिदेव तरीके स्वीकारो छो, ते ज्यारे पौतानी अर्धांगना साथे अेकांतमां होय त्यारे तेमनी अर्थां करवा जवुं ते केटलुं अंधुं अनुचित गण्युं? वणी राजभार्गांमां जतां आवतां लोकवर्गनी दृष्टिअे अे दृश्य नजरे पडे ते पण्युं अयोग्य गण्युं. आवा प्रकारनो विचार भारा उद्भव्यो. तेथी में रेशभी वस्त्रथी आच्छादित करी दीधा. अने पूजन कथां सिवाय हुं त्यांथी अहार नीकणी गयो.”

पुनः राणेन्हे प्रश्न कथो के—“हे धनपाल, भारी आरा विना तमे ऋषभदेवना मंदिरमां ज्येष्ठ पूजन केम कथुं?” धनपाले ज्ञाप्युं के—“हे नरेन्द्र, आपे देवपूजन करवानो आरा करेवी हती. ते देवपण्युं में ऋषभदेव प्रभुनी भूर्तिमां दीहुं तेथी में पूजन-अर्थन कथुं. लूपतिअे पुनः प्रश्न कथो के—“धनपाल, ऋषभदेवमां जेवुं देवव शुं दीहुं?” तेना प्रत्युत्तरमां धनपाले संस्कृत श्लोकमां कथुं:—

“प्रशमरसनिमग्नं दृष्टियुग्मं प्रसन्नं,

वदनकमलमङ्कः कामिनीसंगशून्यः ॥

करयुगलमपियत्ते शस्त्रसबंधबंध्यं,

तदसि जगति देवो वीतरागस्त्वमेव ॥ १ ॥

અંક ૧૨]

શ્રી ધનપાલનું આદર્શ જીવન

[૪૨૬]

અર્થ:—જેમનાં બંને નયનો સમતારસમાં નિમગ્ન છે, જેમનું વદનકમળ પ્રસન્ન છે, જેમનો ખોળો સ્ત્રીના સંગથી શૂન્ય છે, અર્થાત્ નિષ્કલંક છે, જેમના બંને હાથ શસ્ત્રના સંબંધથી મુક્ત છે, એવા હે દેવ ! આ જગતમાં તમે એક જ વીતરાગ છો. એવા ત્યાગી મહર્ષિ પરમતારક વીતરાગ દેવશ્રી ઋષભદેવ પ્રભુની મેં પરમ ભક્તિ-પૂર્વક પૂજા કરી.

આ પ્રમાણે બોલ્યા બાદ ધનપાલે જણાવ્યું કે “હે રાજેન્દ્ર, જે દેવ રાગદ્રોષથી મુક્ત હોય, સ્ત્રીઓના સંસર્ગથી શોભિત હોય, શસ્ત્રથી સજ્જ હોય, તે દેવ દેવ તરીકે ન હોઈ શકે. તેનામાં દેવપણાનો અભાવ હોય છે. અને એવા દેવો ભવસમુદ્રથી પાર કરી શકતા નથી. જે દેવો અજરામર પદને પામેલા છે. અવિનાશી છે, કલંક રહિત છે, નીરાગી છે, નિરંજન છે, ચિદાનંદ સ્વરૂપી છે, અનંત જ્યોતીમય છે તે જ દેવ સાચા છે, તે જ ભવસમુદ્રથી તારી શકે છે, તે જ અનંત સુખ આપી શકે છે અને તે જ જગતનો તારણહાર કહેવાય છે. ધનપાલનાં આવાં યુક્તભરેલાં વચનો સાંભળી ભોજ રાજના અંતઃકરણમાં પણ સાચાસાચનો વિવેક જાગ્યો. પ્રાંતે બંને જણા આનંદ પૂર્વક સ્વસ્થાનમાં ચાલ્યા ગયા.

(અપૂર્ણ)

જાહેર વિનંતી.

શ્રી સમેતશિખરજી તીર્થનો પવિત્ર પહાડ અજૈનોના કબજામાં જતો અટકાવવા માટે અમારા તરફથી સને ૧૯૧૮ માં તે પહાડ આશરે ચાર લાખ રૂપીઆના ખર્ચે ખરીદવામાં આવ્યો હતો. આ થયેલ ખર્ચને યથાશક્તિ પહોંચીવળવા અમેએ “શ્રી પાર-સનાથ પહાડ ખરીદ ખાતું” ખોલેલ છે અને જણાવતાં આનંદ થાય છે કે કલકત્તાવાલા સ્વ. બાપુ શ્રી કુલચંદ્રજી સુકીમના પુત્ર બાપુશ્રી મોતીચંદ્રજી નખત તરફથી રૂ. ૧૫૦૦૦ ની લોન તથા તે ઉપરનું વ્યાજ મલી કુલ રૂ. ૩૦૬૨૪-૭-૦ આ ખાતામાં જમા કરવામાં આવ્યા છે.

સર્વ સ્વધર્મી બંધુઓને અમારી આગ્રહભરી વિનંતી છે કે તેઓ પણ આ ફંડમાં યથાશક્તિ ફાળો આપવાનું ચુકશે નહીં.

તા. ૧૮-૫-૧૯૩૮

લી.

શેઠ આણંદજી કલ્યાણજી.

પલ્લીવાલ સંઘ

લેખક :—મુનિરાજ શ્રી ન્યાયવિજયજી.

ભગવાન શ્રી મહાવીરસ્વામીની શ્રમણપરંપરાનાં નિર્ગન્થગચ્છ, કોટિકગચ્છ, ચંદ્રગચ્છ, વનવાસીગચ્છ, વડગચ્છ, અને તપગચ્છ, એ મુખ્ય નામો છે. ચંદ્રગચ્છ નામ પડ્યું ત્યારે ચાર ગુરુમાધ્યોના મુનિસંઘનાં જે ચાર નામો પડ્યાં છે તે આ પ્રમાણે-૧ નાગેન્દ્ર ગચ્છ, ૨ ચંદ્ર ગચ્છ, ૩ નિવૃત્તિ ગચ્છ અને ૪ વિદ્યાધર ગચ્છ. સમય જતાં આ ચારે ગચ્છ શાખા અને પ્રશાખાથી વિશેષ ફેલાતા ગયા. આર્યાવર્તના જૈનસંઘને ધાર્મિક શાસનથી કેન્દ્રિત બનાવવાની અનિવાર્યતા હતી જ અને તે માટે ઉપર્યુકત શાખા પ્રશાખાના મુનિસંઘો અમુક વિભાગમાં સતત વિહારશીલ અને પ્રચારશીલ રહેતા હતા. આ મુનિસંઘો પાછળથી તે પ્રદેશ, તે પ્રદેશનું મુખ્ય શહેર કે તે મુનિસંઘના નિર્ધારિત પ્રસિદ્ધ પુરુષના નામથી પ્રસિદ્ધિ પામ્યા છે. આ રીતે લગભગ વિક્રમની પહેલી સહસ્ત્રાબ્દીના અંતમાં ભગવાર પાર્શ્વનાથ તથા ભગવાન મહાવીરસ્વામીના મુનિસંઘના ૮૪ શ્વેતામ્બર ગચ્છો વિદ્યમાન હતા.

વિ. સં. ૧૯૩૯ ના શ. વ. ૧ (મહાવદ્ધિ ૧) દિને મૂંડવેવાલા મારવાડી સદાશિવ-કરણ્ય રામરતન દરક માહેશ્વરીએ “ ઇતિહાસકલ્પદ્રુમ માહેશ્વરીકુલદર્પણ ” તથા “ સાઠી બારહ ઔર ચૌરાસી ન્યાતકે વર્ણન ” માં શ્વેતામ્બર જૈનોના ૮૪ ગચ્છોની નામાવળી છાપેલ છે જેમાં ૩૦ મા ગચ્છ તરીકે “ પલ્લીવાલ ” ગચ્છનું નામ જાહેર કર્યું છે. આ સિવાયની બીજી ચૌરાસી ગચ્છની નામાવળીઓમાં પણ “ પલ્લીવાલ-ગચ્છ ” ના સાદ્ ઉલ્લેખો છે.

જેમ જૈન શ્રમણસંઘમાં ૮૪ ગચ્છ વિભાગ છે તેમ જૈન શ્રાવકસંઘમાં પણ ૮૪ જ્ઞાતિવિભાગ છે.

આ ૮૪ જ્ઞાતિઓની નામાવળીમાં પણ પલ્લીવાલ જ્ઞાતિનો સર્વત્ર ઉલ્લેખ મળે છે. પૂજ્ય મુનિવર્ધ શ્રી વિષ્ણુધર્મલકૃત “ ગુર્વાવળી છંદ ” માં ૪૧મા નંબરે અને સદાશિવ રામરતનજીના “ ઇતિહાસકલ્પદ્રુમ માહેશ્વરીકુલદર્પણ ” માં ૪૯ નંબરે પલ્લીવાલ જ્ઞાતિનું નામ જાહેર છે. આ સિવાય સાડીમાર પ્રધાન જ્ઞાતિઓમાં પણ પલ્લીવાલ જ્ઞાતિનું પ્રધાન જ્ઞાતિ તરીકે સ્થાન છે.

(ધર્મરત્ન માસિક, વર્ષ ૧, પૃષ્ઠ ૪૮ થી ૫૩)

આ ૮૪ ગચ્છ અને ૮૪ જ્ઞાતિઓમાં કેટલાંક નામો તો એવાં છે કે જે બંનેમાં સરખી રીતે એક રૂપે જ વપરાયાં છે. જેમકે ઓસવાલગચ્છ અને ઓસવાલજ્ઞાતિ, શ્રીમાલ-ગચ્છ અને શ્રીમાલ જ્ઞાતિ તથા પલ્લીવાલગચ્છ અને પલ્લીવાલ જ્ઞાતિ. આ રીતે પણ પલ્લીવાલ સમાજ શ્વેતામ્બર જૈન સંઘમાં ઉચ્ચ સ્થાન લ્યે છે. ઉપરના ત્રણે શ્વેતામ્બર સમાજ એટલા ગૌરવશાળી હતા કે તેમણે પોતાની પાછળ બ્રાહ્મણ વર્ગને ખેંચી પોતાના ધર્મમાં દાખલ કરી પોતાની જ્ઞાતિના નામથી જ પ્રસિદ્ધ કર્યો છે, જેઓ અત્યારે પણ સેવક (સેવગ) બ્રાહ્મણ, શ્રીમાલ બ્રાહ્મણ અને પલ્લીવાલ બ્રાહ્મણના નામથી પ્રસિદ્ધ છે. કાલાંતરે તેઓએ ઓસવાલ વગેરે જ્ઞાતિઓ સાથે નિકટસબંધ રાખ્યો છે, કિન્તુ જૈનધર્મને છોડી દીધો છે.

ઇતિહાસ કહે છે કે—મારવાડના જ્ઞેધપુર રાજ્યમાં પાલી નામનું પરગણું છે, જેનું મુખ્ય શહેર પાલી છે. એ શહેર પ્રાચીન કાળમાં “પૂર્ણાબદ્ર-મહાવીર” ના નામથી એક પ્રસિદ્ધ જૈન તીર્થ અને શ્વેતાંબર આચાર્યોની વિહારભૂમિ હતું તેમજ દરેક જાતના વ્યાપારનું કેન્દ્ર હતું અને આજ પણ એ મોટી વસ્તીવાળું વ્યાપારિક શહેર છે. આ પાલી પદ્મીવાલોની જન્મભૂમિ છે.

વનવાસી ગચ્છના આચાર્ય ઉદ્યોતનસૂરિજીએ વિ. સં. ૯૯૪ માં આબૂની તળેટીમાં ટેલી (તેલપુર) ગામની પાસે એક મોટા વડ નીચે પોતાના શિષ્ય શ્રી સર્વદેવ, શ્રી પ્રદ્યોતન, અને શ્રી મહેશ્વર વગેરે આઠ શિષ્યોને આચાર્ય પદની આપી, જેની શિષ્ય પરંપરામાંથી આઠ ગચ્છો વિસ્તાર પામ્યા. તે પૈકીના પ્રદ્યોતનાચાર્ય ગચ્છના આ. ઐન્દ્રદેવ સૂરિના શાસનકાળમાં વિ. સં. ૧૧૫૦ માં તેના ગચ્છનું પદ્મીવાલ ગચ્છ એવું ખીણું નામ પડ્યું. આ ગચ્છનાં પ્રદ્યોતના ગચ્છ, પલ્લકીયગચ્છ, પાલકીય ગચ્છ, પદ્મી ગચ્છ, અને પદ્મીવાલ ગચ્છ ઇત્યાદિ અનેક નામો છે. નાકોફાળ અને મહાવીરજી (જયપુરરાજ્ય) આ ગચ્છનાં પ્રધાન તીર્થો છે.

પદ્મીવાલ ગચ્છના મુનિઓએ કરેલ અન્યો નીચે મુજબ છે:

કાલિકાચાર્ય કથા, કર્તા—આ મહેશ્વરસૂરિ. પ્રભાવક ચરિત્ર ગદ્ય, કર્તા—આ. આમદેવસૂરિ. સિમધરસ્વામી સ્તવન ગા. ૩૫, કર્તા—આ. નન્નસૂરિ. વિચારસાર પ્રકરણ પ્રાકૃત, ગા. ૮૮. કુદપરમૂત્ર દીપિકા. પિંડવિશુદ્ધિ દીપિકા. ઉત્તરધ્યયનસૂત્ર ટીકા. આચાર્યગંગા દીપિકા. આરાધના. ચંદનપ્લાલાવેલી. ચતુર્વિંશતિયોવીંશી ગા. ૨૫, કર્તા—આ. અન્નિતદેવસૂરિ. ચૌબેળી ચૌપાઠ કર્તા—આ. અન્નિતદેવસૂરિશિષ્ય હીરાનન્દજી વગેરે વગેરે.

છાજડ, ધાકડ વગેરે ઓસવાલ જ્ઞાતિઓ તથા પદ્મીવાલા જ્ઞાતિ આ ગચ્છના શ્રાવકોની છે.

પદ્મીવાલ ગચ્છના આચાર્યોના ઉપદેશથી જે નવા જૈનો થયા તે પદ્મીવાલ જૈનો કહેવાય છે. ધણા પદ્મીવાલો મંડલિક, ઠકકુર, સંઘપતિ ઇત્યાદિ વિશેષણોથી સંબોધિત થતા હતા. એકદરે આ પદ્મીવાલ જ્ઞાતી સુખી, ધનિક, સત્તાદાર, મોભાદાર અને શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક જૈન જ્ઞાતી છે.

પદ્મીવાલ જ્ઞાતિએ જૈનસંઘને સમર્થ વ્યાકરણ નિર્માતા આ. શ્રી વિદ્યાનન્દસૂરિજી અને મહાન મંત્રપ્રાભાવિક આ. શ્રી ધર્મધોષસૂરિજી જેવા સમર્થ શ્વેતાંબર જૈન આચાર્યો અર્પ્યા છે. તેમજ તીર્થોદ્ધારક સાહુ કુમારસિંહ, તીર્થસંરક્ષક મહામંત્રી પેથડકુમાર, ઝાંઝણકુમાર અને મહાવીરજી તીર્થના નિર્માતા દિવાન જ્ઞેધરાજજી જેવા ઘનવીરો તથા ધર્મવીરો સમર્પ્યા છે.

આ પદ્મીવાલ ગચ્છ તથા પદ્મીવાલ જ્ઞાતિના અનેક શિલાલેખો તથા પ્રશસ્તિપાઠો મળી આવે છે, જેમાં પદ્મીવાલ ઇતિહાસના ઠીક આધારો મળી શકે છે.

આ ઉપરથી જ્ઞેધ શકારો કે પદ્મીવાલ જ્ઞાતિ એ શ્વેતાંબર જૈનોનો એક ભાગ છે અને તેઓનો ધર્મ શ્વેતાંબર ધર્મ છે.

* આ સિવાય ખીણ એક છીપા પદ્મીવાલ (ભાવસાર) નામની જૈન જ્ઞાતિ છે જે દૂર પ્રદેશમાં વસવાટ કર્યો પછી દિગચ્છર જૈન કે શેવધર્મી બની ગઈ છે.

શ્રી ભદ્રબાહુગણિરચિત ચક્રસાય

લેખક :—હીરાલાલ રસિકદાસ કાપડિયા એમ. એ.

આપણાં પ્રતિક્રમણ સૂત્રો પૈકી એકલું નામ ચક્રકસાય છે. એ સૂત્રનો ઉપયોગ દૈવસિક પ્રતિક્રમણના અંતમાં કરાય છે એટલું જ નહિ, પરંતુ રાત્રિક સંસ્તારક પૌરૂષીમાં પણ કરાય છે. એ સૂત્ર એ પદ્યની અપભ્રંશ ભાષામાં રચાયેલી નાનીસરખી કૃતિ છે, એના કર્તા વિષે કોઈ રથળે ઉલ્લેખ કરાયેલો મારા જોવા જાણવામાં નથી. વિશેષમાં એ કૃતિની કોઈ સંસ્કૃત ભાષામાં ટીકાદિ રચાયેલ હોય એમ પણ જાણવામાં નથી. આ ઉપરાંત એ કૃતિને દૈવસિક પ્રતિક્રમણ વિધિ તેમજ રાત્રિકસંસ્તારકપૌરૂષી-વિધિમાં પણ ક્યારથી રથાન આપવામાં આવ્યું છે તેનો પણ કશો સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ જાણાતો નથી. આવી પરિસ્થિતિ ખરેખર શોચનીય ગણાય એટલે તમજો એ દિશામાં યોગ્ય પ્રકાશ પાડે એમ સૌ કોઈ ઇચ્છે જ.

પ્રસ્તુતમાં હું પાંચ પદ્યોની એક કૃતિ અત્ર રજુ કરવા ઇચ્છું છું. એ કૃતિની હસ્ત-લિખિત પ્રતિ ભાંડારકર પ્રાચ્યવિદ્યા સંશોધન મંદિર પૂનામાં છે. એનો ક્રમાંક $\frac{૧૨૮૦ (૫)}{૧૮૮૭-૯૧}$ છે, કેમકે સંવેગચુડામણિનો ક્રમાંક $\frac{૧૨૮૦ (૫)}{૧૮૮૭-૯૧}$ નોંધાયેલો છે.

એ પ્રતિના લેખકે પાંચ પદ્યોની ઉપર્યુક્ત કૃતિને પાર્થજિનસ્તવ તરીકે ઓળખાવી છે. વિશેષમાં એના કર્તાએ કે અન્ય કોઈએ એ કૃતિ ભદ્રબાહુગણિએ રચાનો ઉલ્લેખ એના પાંચમા અંતિમ પદ્ય દ્વારા કર્યો છે. એ ભદ્રબાહુગણિ તે કોણ તેનો અંતિમ નિર્ણય કરવો બાકી રહે છે, તેમ છતાં એ દિશામાં પણ પ્રકાશ પડે એવી આશાથી એ સમગ્ર કૃતિ મેં તૈયાર કરેલા અને અત્યારે છપાતા “જૈન હસ્તલિખિત પ્રતિઓનું વર્ણના-ત્મક સૂચીપત્ર” (Descriptive Catalogue of Jaina Manuscripts)માં જોવી રીતે નોંધાઈ છે તેવી જ રીતે અત્ર હું રજુ કરું છું:—

“ચક્ર(ક)સાયપડિમહાભૂરણ દુજ્જયમયણવાળમસમૂરણ ।
 સર(સ)પિયંગુબ(વ)જ્ઞ ગયગામી જયઓ પાસ ભૂવણત્તયસામી ॥૧॥
 જય જિણેસ પુહવોતલિમંડળ જય જિણ દુટ્ટકમઠમયચંડળ ।
 જગસમુહઅહદુત્તરતારણ ચક્રગયગમણહરણ મયવા(વા) રણ ॥૨॥
 જસુ તણુકંતિકડપ્પ સણિદ્ધો સોહહ ફણિમણિકિરણાલદ્ધો ।
 નિમ્મલજલહરતદુલ્લયલંછિય સો જિણપાસ પહ્છઓ વંછિય ॥૩॥
 કુટ્ટાહરોગાનલ્લધણહર કુમ્મહરત્તિવિણાસણદિણયર ।
 અરિયણઅટ્ટકમ્મદલચૂરણ અપ્પઓ વોહિવીયફલપૂરણ ॥૪॥
 જો જ્ઞાયહ તિવિ(વિ)હેણ ત્તિ કાલહં
 સંપહ લચ્છિ હુવહ વહુઆલહં ।
 મત્તહં મહવાહુગણિરચયં
 સુદ્ધં પાસનાહજિણથુદ્ધયં ॥૫॥”

સ્વાધ્યાય

સાચો સનાથ

પરમાત્મા મહાવીરદેવના અણુગારોમાં અનાથી નામક એક અણુગાર થઇ ગયા, તેમની આ વાત છે.

અનાથી મુનિ ગૃહસ્થપણામાં જાતે ક્ષત્રિય હતા અને એક રાજકુમાર હતા. તેમના પિતાનું નામ મહિપાલ રાજા હતું. તે કૌશાંબી નગરીમાં રાજ્ય કરતા હતા. રાજકુટુંબમાં જન્મવાના કારણે અનાથીજીનું લાલન પાલન ખૂબ લાડ પૂર્વક થયું હતું. વૈભવ, વિલાસ અને સુખની સામગ્રીનો કંઈ પાર ન હતો. સૌ પડ્યો ખોલ ઝીલવા તત્પર રહેતું. આમ રાજકુટુંબમાં ખૂબ સ્નેહીઓ અને પ્રાણુપાથરનારાં પરિજનો વચ્ચે અનાથીજીના દિવસો પસાર થતા હતા. તેમને કોઈ પણ સ્થળે નિરાશા કે નિઃસહાયવૃત્તિનો વિચાર સુધ્ધાં આવતો ન હતો.

ભાવીના બળે એક વખત એવું બન્યું કે અનાથીજી દાહજવરની બિમારીમાં સપડાયા. કમળનો કુમળો વેલો મદોન્મત્ત હાથીના સપાટામાં જે રીતે પીલાય તે રીતે તેમનું શરીર દાહજવરની પીડામાં શેકાવા લાગ્યું. જાતે રાજકુમાર એટલે ઔષધ-ઉપચાર અને સેવા-સુશ્રુષામાં શી ખામી હોય ? મહારાજા મહિપાળે અનેક વૈદ્યો તેડાવ્યા અને મંત્રંત્ર-વાદીઓ પાસે પણ પ્રયોગ કરાવ્યા. પણ કોઈ પણ ઉપાય સફળ ન થયો. ઉલટું અનાથીનો રોગ વધુ ને વધુ અસાધ્ય થતો ગયો.

પુત્રવત્સલ પિતા પોતાના પુત્રને બચાવવા માટે સૌ કંઈ કરવા તૈયાર હતો. પોતાના સર્વસ્વના ભોગે અરે, પોતાના રૂપના ભોગે પણ જે પોતાનો પુત્ર સાંગે થઈ શકતો હોય તો તે માટે તે તૈયાર હતો. બીજા સ્નેહી સંબંધીઓ પણ ખરે પકે જભા હતા. પણ અનાથીએ જોયું કે એની અવસ્થા આટલા સ્વજન અને સ્નેહીઓ છતાં એક નિઃસહાય માનવી કરતાં જરાય સારી ન હતી ! તેણે જોયું કે આટલા સ્નેહીઓ અને સમૃદ્ધિ છતાં તેને સહાય કરી શકે એવું કોઈ ન હતું. અને આ વિચારે, દુઃખમાંથી ઉદ્ભવતા વૈરાગ્ય તરફ

આ પાંચ પદોમાંના પ્રથમ અને તૃતીય પદો કંઈક ફેરફાર સાથે અત્યારે પ્રચલિત ચક્રિકકસાયનાં પહેલાં બે પદો તરીકે ઉપલબ્ધ થાય છે, પરંતુ બાકીનાં ત્રણ તો અન્યત્ર જોવાતાં નથી. આથી પ્રશ્ન એ થાય છે કે ચક્રિકકસાયની મૂળ કૃતિ કેટલાં પદની છે ? અહીં આપેલી પાંચ પદની કૃતિ કે જોવું નામ પાસનાહજિણુથુઈ એવું પાંચમા પદમાં સૂચવાયું છે તે અસલ કૃતિ છે કે પ્રચલિત ચક્રિકકસાય ?

આ પ્રશ્નના છેવટના ઉત્તર માટે ચક્રિકકસાયની પ્રાચીન પ્રતિઓ તપાસવી ઘટે અને આવું કાર્ય અનેક કૃતિઓ પરત્વે કરવાનું પ્રાપ્ત થાય તેમ છે. એથી આપણા વિવિધ ભંડારોની હસ્તલિખિત પ્રતિઓનાં વિસ્તારથી તેમજ વ્યવસ્થિત રીતે વર્ણનામક સૂચીપત્રો પ્રસિદ્ધ થવાની ખાસ આવશ્યકતા રહે છે એટલું અંતમાં સૂચવતો આ લઘુ લેખ હું પૂર્ણ કરું છું.

સાંકડીશેરી, ગોપીપુરા, સુરત તા. ૧૮-૧-૩૮.

તેના મનને વાળી દીધું ! તેને બધા સ્નેહીઓ અને વૈભવ વિકાસ તુચ્છ લાગવાં લાગ્યાં. બહારની કોઈ પણ સામગ્રીથી માનવાં સાચો સનાથ નથી થઈ શકતો એનું એને જ્ઞાન થયું. અને પરિણામે તેણે, જે પોતે સાચો થાય તો સંસારનો ત્યાગ કરી આત્મસાધનાનો માર્ગ ગ્રહણ કરવાનો નિશ્ચય કર્યો.

—અને ભાગ્ય બળે એનો રોગ નષ્ટ થઈ ગયો. પોતાની પ્રતિજ્ઞા પ્રમાણે પોતાના સ્વ-જનોને સમજાવી તેણે સાધુતાનો માર્ગ ગ્રહણ કર્યો. અને પોતાની અનાથ જેવી સ્થિતિ ટાળવા પોતાના સુખ આત્માને જાત્ર કરી તે સાચો સનાથ બન્યો. જેનો આત્મા જગે તે સદાય સનાથ !

શાસ્ત્રો કહે છે કે આત્મસાધનાની અંતિમ સીમાએ પહોંચી અનાથી મુનિ સદાય સનાથ એવા શિવપુરને વર્ષા !

વંદન હજો સાચા સનાથ એ અનાથી મુનિને !

પુસ્તકવાચનનો પ્રભાવ

સારાં પુસ્તકો વખત આવ્યે સાચાં મિત્રોની ગરજ સારે છે, એ વાત આપણે ધણી વખત સાંભળી છે. ઇસ્વીસનના દસમા સૈકાની આ વાત છે:

આચાર્યવર્ધ શ્રી સિદ્ધર્ષિસૂરિ તે વખતના એક પ્રભાવક જૈનાચાર્ય હતા. ન્યાય, વ્યાકરણ અને તત્ત્વજ્ઞાનનો તેમનો અભ્યાસ ઊંડો હતો. ખીજા વિષયોના પણ એ ગહન જાણકાર હતા. તત્ત્વજ્ઞાન અને બિન્ન બિન્ન દર્શનશાસ્ત્રોના અભ્યાસ દરમ્યાન તેમને એકાએક ઐદ્ધર્મ પ્રત્યે અભિરૂચી જાગી. જૈનદર્શનમાં તેમને કંઈક ઊણુપ જણાવા લાગી અને પરિણામે તેમણે ઐદ્ધર્મનો સ્વીકાર કરવાનો વિચાર કર્યો. તેમનું મન સલ-શોષક હતું એટલે કોઈ પણ વિચારનો અમલ કર્યા પહેલાં તેમાં ખૂબ મંથન થતું. ઐદ્ધર્મના સ્વીકારના વિચારના અમલ માટે પણ ખૂબ ખૂબ મંથન આદ્યું.

આ પ્રમાણે તેમનું મન ન્યારે, મધદરિયે ખરાબે ચડેલા વહાણુની જેમ, ઝોલા ખાતું હતું ત્યારે સદ્ભાગ્યે તેમને એક પુસ્તક મળી આવ્યું. આ પુસ્તકે તેમના મનોમંથનને સ્થિર કરીને તેમને સ્પષ્ટ માર્ગનું દર્શન કરાવ્યું. જૈનદર્શનમાં ડગુમગું થતું તેમનું મન એ પુસ્તકના વધુ મનનથી, સ્થિર થઈ ગયું અને ધર્મત્યાગના તેમના વિચારો વિસીન થઈ ગયા.

આ પુસ્તક તે આચાર્યપુગવ શ્રી હરિભદ્રસૂરીશ્વરે રચેલ લલિતવિસ્તરા નામક ચૈત્યવં-દનસુત્રવૃત્તિ. આ પુસ્તકના મનનથી શ્રી સિદ્ધર્ષિસૂરિને સત્યમાર્ગનું દર્શન થયું. અને પછી તો તેમનો ધર્મરાગ અને વૈરાગ્ય એનો તો દૃઢ થયો કે તેમણે “ ઉપમિતિસવ પ્રપંચા કથા ” નામક એક વૈરાગ્યરસપ્રધાન ઔપદેશિક રૂપક લખ્યું. આ પુસ્તક વાંચનારને તેના કર્તાની ધર્મવૃત્તિ, પાંડિત્ય અને વૈરાગ્યભાવના માટે માન ઉપજાવવા ગર નથી રહેતું.

શ્રી સિદ્ધર્ષિસૂરિ પોતાના ઉપર મહાન ઉપકાર કરનાર એ લલિતવિસ્તરા ગ્રંથ અને તેના કર્તાને કદી નથી ભૂલ્યા. જે હરિભદ્રસૂરિ પોતાનાં કેટલાંય વર્ષ અગાઉ થઈ ગયા તેમણે જાણે એ લલિતવિસ્તરા ગ્રંથ પોતાના ઉપર ઉપકાર કરવા માટે જ ન લખ્યો હોય એવી રીતે તેમણે શ્રી હરિભદ્રસૂરિને અંજલિ આપી છે:

નમોઽસ્તુ હરિભદ્રાય, તસ્મૈ પ્રવરસૂરયે ।

મદર્થે નિર્મિતા યેન, વૃત્તિર્લલિતવિસ્તરા ॥ ૧ ॥

અમાણિકતાની પરીક્ષા

કાકોર લવણપ્રસાદ (લાવણ્યપ્રસાદ) અને તેનો પુત્ર વીરધવળ તે વખતે ધોળકાના માંડલિક રાજા હતા. ગુજરાત ઉપર તે વખતે ભોળા ભીમદેવની આણુ વર્તતી હતી. ભોળો ભીમદેવ રાજકાજમાં અકુશળ અને વિલાસી હતો. તેથી ગુજરાતના રાજકરણમાં પણ લવણપ્રસાદ અને વીરધવળનું ઠીક ઠીક માર્ગદર્શન રહેતું. છતાં તેમને ગુજરાતના રાજવી યનવાની ધમ્મલા નંતી જાગી. એટલે તેમણે માંડલિક રહીને ગુર્જરસમ્રાટનું વચ્ચેસ્વ આપમેળે સ્વીકાયું હતું. તેમનો રાજ્યવિસ્તાર પણ કંઈ થોડો ન હતો.

તેમાં વળી વસ્તુપાળ અને તેજપાળ જેવા મહાસમર્થ અને સર્વકુશળ એ ભાઈઓને પોતાના અમાત્ય તરીકે નીમ્યા પછી તે તેમના રાજ્યની ઉન્નતિ સવિશેષ વધવા લાગી.

એક વખત દક્ષિણનો રાજા સિંહ પોતાના ઉપર ચઢી આવવાના સમાચાર મળવાથી લવણપ્રસાદ અને વીરધવળ બંને જણા તેનો સામનો કરવા ભર્યું સુધી સામે ગયા. રાજ્યની લગભગ કુશળ મંત્રીઓના હાથમાં હતી એટલે તેની તેમને કશી શીકર ન હતી. ખીજા પણ કેટલાંક નાનાં રાજ્યો આ વખતે તેમની મદદે હતાં એટલે સ્વાભાવિક રીતે જ તેઓ ચિંતામુક્ત હતા. વસ્તુપાલ તે વખતે ખંભાતના સુખાનું સંચાલન કરતા હતા.

રાજરમતની શેતરંજમાં કયું સોગડું ગદ્ય ચાલે છે તે કળવું મુશ્કેલ છે. ધીમે ધીમે ખીજા રાજાએ લવણપ્રસાદની મદદમાંથી નીકળી ગયા. ખુદ ભર્યનો રાજા શંખ પણ તેમની વિરુદ્ધ થઈ ગયો અને તેમની આવી નાજુક સ્થિતિનો ઉપયોગ પોતાના લાભમાં કંઈ રીતે થાય તેની યુક્તિ વિચારવા લાગ્યો.

તેણે એક દિવસ એક દૂતને ખંભાત વસ્તુપાળ આગળ મોકલ્યો. દૂતે વસ્તુપાળને રાજા શંખનો સંદેશો સંભળાવ્યો કે “લવણપ્રસાદ જેવા એક માંડલિકના અમાત્ય રહીને તમે ખંભાત જેવા એકાદ સુખાના ઉપરી રહો તે તમને યોગ્ય નથી. તમે એ માંડલિક રાજાને મૂકીને અમારું વચ્ચેસ્વ સ્વીકારશો અને ખંભાત અમારે સ્વાધીન કરશો તો તમારો દરજ્જો વધારવામાં આવશે અને એક આખા મુલ્કનું પ્રધાનપદું તમને મળશે. આ ઉપરાંત તમને અનેક જાતનો અંગત લાભ થશે તે તો જુદું ! વળી અમે કોઈ પણ ભોગે ખંભાત સર કરવાના જ છીએ તો અમારા જેવા ક્ષત્રિયોનો સામનો તમારા જેવા પોચા દિલના વાણિયા શું કરી શકવાના હતા ! માટે પવન જોધને સુકાન ફેરવવાનું ડહાપણુ જરૂર વાપરશો ” વગેરે. શંખની ધારણા હતી કે લાલચથી નહીં તો છેવટે ધમકાઈથી તો આ વાણિયો જરૂર હાથ આવી જશે !

પણ એની એ ધારણા સાચી ન હતી. તેને ખબર ન હતી કે જેને તે ઠંડી રાખ સમજતો હતો તેની નીચે ધગધગતા અંગારા રહેલા હતા, જે એક વખત તેને પોતાને જ ભસ્મીભૂત કરી શકે !

વસ્તુપાળે ઠંડે પેટે જવાબ મોકલ્યો: “ પૈસા કે અધિકારના લોભે લોભાઈ જનાર અમાત્યપદું ન ભોગવી શકે. અમે તો રાજનિષ્ઠાની ખાતર માથું હાથમાં લધને ફરીએ છીએ ! માથું સલામત હોય ત્યાં લગી અમારી નિષ્ઠા ન ફરી શકે ! રણમેદાનમાં ખેલોને

[૪૩૧]

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

[વર્ષ ૩

મુલક સર કરવો હોય તો જરૂર પધારશો. આ વાણિયો પણ કોઇ રીતે પાછો હો એમ નથી ! કોના હાથ બળિયા છે તેની પરીક્ષા તો રણુમેદાનમાં જ થઇ શકે ! યાકી માગણી માફક કોઇનો આપ્યો મુલક અમે નથી ભોગવતા, પણ ખાંડાના ખેલ ખેલીને માથા સાટે મેળવેલા મુલકને જ અમે ભોગવીએ છીએ. ” વગેરે.

એક વાણિયો આવો જવાબ આપે એ શંખથી સહન ન થયું. તે સાચે જ ખંભાત ઉપર ચઢી ગયો, પણ વાણિયાના ધા એને ભારે પડ્યા ! હવેલી લેતાં ગુજરાત ખોઈની જેમ શંખને પણ પોતાનું ખોઈને પાછું હઠવું પડ્યું.

વસ્તુપાલની રાજનિષ્ઠ-પ્રામાણિકતા કસોટીમાં પાર ઉતરી. તેની વીરતા ઉપર કળશ ચઢ્યો !

મહાકવિ ધનપાલની સમયસૂચકતા

રાજ ભોજના વખતની આ વાત છે:

નવાંગવૃત્તિકાર તરીકે પ્રસિદ્ધ આચાર્યવર્ધ શ્રી અભયદેવસૂરિના કાર્યમાં સહાયક થનાર, નિવૃત્તિકુલના આચાર્ય શ્રી કોણાચાર્ય એક સમર્થ વિદ્વાન હતા. તેમણે પિંડનિયુક્તિ નામક ગ્રંથની રચના કરા છે. તેમને સુરાચાર્ય નામક શિષ્ય હતા. શુરૂએ પોતાની વિદ્વતાનો વારસો પોતાના શિષ્યને આપવામાં ખામી નહોતી રાખી ! પોતાનો શિષ્ય પોતાના કરતાં સવાયો થાય તેવી રીતે સુરાચાર્યને તેમણે વિદ્વતાનું પાન કરાવ્યું હતું. પરિણામે સુરાચાર્ય પ્રખર વિદ્વાન થયા હતા.

એક વખત રાજ ભોજ એક સમસ્યા રાજ ભીમદેવની રાજસભા ઉપર મોકલી, રાજ ભોજને પોતાની વિદ્વત્સભા માટે ખૂબ ગૌરવ હતું. તે ધારતો હતો કે ગુજરાતના પંડિતો પોતે મોકલેલી સમસ્યા નહીં ઉકેલી શકે અને પરિણામે પાંડિત્યમાં માલવા ગુજરાતને મ્હાત કરશે. પણ પરિણામ જુદું આવ્યું. રાજ ભોજની ધારણા ખોટી પડી અને દૂત સમસ્યાનો સાચો ઉકેલ લઇને પાછો ફર્યો. રાજ ભોજ ખસિયાણા પડી ગયો. આ સમસ્યાનો ઉકેલ કરનાર તે સુરાચાર્ય !

આ પછી સુરાચાર્ય વિહાર કરતા કરતા રાજ ભોજની સભામાં ગયા અને ત્યાં તેની રાજસભામાં તેના માનિતા વિદ્વાનોને પરાસ્ત કર્યા. સુરાચાર્યના પાંડિત્યનું દેખીતી રીતે સન્માન કરવા છતાં રાજ ભોજના મનમાં એ વાત, આંખના કણાની જેમ, ખટકવા લાગી. કોઇ પણ ઉપાયે આનો પ્રતિકાર કરવા તેનું મન તલસતું હતું. એમાં પાસવાનોની ભંબેર-ણીએ ઉમેરો કર્યો અને પરિણામે ન્યાયાન્યાયનો વિવેક ભૂલીને રાજ ભોજ સુરાચાર્યને દેહકષ્ટ આપવાનો પેંતરો રચ્યો. સુરાચાર્યનું કુશળ-ક્ષેમ ભયમાં આવી પડ્યું !

આ વખતે મહાકવિ ધનપાળ રાજ ભોજની વિદ્વત્સભાનો સભ્ય હતો. તે કોઇક રીતે સુરાચાર્ય ઉપર આવતી આફતને પામી ગયો. પોતાના ધર્મશુરને પોતાની હૈયાતી છતાં કષ્ટ સહન કરવું પડે તે એના માટે અસહ્ય હતું. તેણે વેળાસર સુરાચાર્યને ચેતવી દીધા અને બરોખર યુક્તિ રચીને તેમને ખીજ પ્રદેશમાં વિહાર કરાવી દીધો. આમ મહાકવિ ધનપાળની યુક્તિથી એક સમર્થ વિદ્વાનને અણધારી આફતમાંથી બચાવી લીધા.

એક જ કાવ્યમાંથી ભ. ઋષભદેવ અને ભ. નેમિનાથના જીવનનો અથ વ્યતાવતા દ્વિસંધાન નામના પાંડિત્યના ભંડારસુખા કાવ્યના રચયિતા તે આ જ સુરાચાર્ય !

૨.

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશનો

બીજો વિશેષાંક

[શ્રી પર્યુષણ પર્વ વિશેષાંકની યોજના]

“ શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ ” નું ત્રીજું વર્ષ, આવતા જુલાઈ મહિનાના અંક સાથે પૂર્ણ થતાં, ચોથા વર્ષનો પ્રથમ અંક વિશેષ અંક તરીકે પ્રગટ કરવાનું નક્કી કરવામાં આવ્યું છે. માસિકના નવા વર્ષનો પ્રારંભ શ્રાવણ માસમાં થતો હોવાથી આ વિશેષ અંકને “ શ્રી પર્યુષણ પર્વ વિશેષાંક ” નું નામ આપવામાં આવ્યું છે, અને આ અંક નીચેની યોજના પ્રમાણે તૈયાર કરવામાં આવશે:-

પરમાત્મા મહાવીર દેવના નિર્વાણ પછી ૬૮૦ વર્ષે વલલીપુરમાં શ્રી દેવદ્વિગણી ક્ષમાશ્રમણે જૈન આગમોને પુસ્તકારૂઢ કર્યા અને ૬૬૩ વર્ષે આનંદપુરની રાજસભામાં શ્રી દેવદ્વિગણી ક્ષમાશ્રમણે શ્રી કલ્પસૂત્રનું જાહેર પ્રવચન કર્યું. આ પ્રમાણે ભગવાન મહાવીરસ્વામી અને શ્રી દેવદ્વિગણી ક્ષમાશ્રમણ વચ્ચે લગભગ એક હજાર વર્ષનું અંતર છે.

પ્રસ્તુત વિશેષાંકમાં શ્રવેતાંબર સંપ્રદાયને લગતા, એ લગભગ એક હજાર વર્ષના ગાગાના ઇતિહાસ ઉપર પ્રકાશ પાડે તેવા લેખો આપવામાં આવશે. વીરનિર્વાણ પછીના એક હજાર વર્ષના ઇતિહાસ ઉપર પ્રકાશ પાડે એવાં સાધનો આપણી પાસે એટલાં છે, જ્યારે બીજી તરફ એ એક હજાર વર્ષનો કાળ જૈનો માટે અતિ મહત્વનો છે; એટલે થોડે ઘણે અંશે પણ એ સમયને લગતી સામગ્રી પૂરી પાડી શકાય અને એક મોટી ખાતરીને કંઈક અંશે દૂર કરી શકાય એ ઇરાદાથી આ વિશેષાંકની યોજના તૈયાર કરવામાં આવી છે.

આ યોજના પ્રમાણે એ એક હજાર વર્ષના ગાગાને લગતા અનેક વિષયો ઉપર લેખો તૈયાર થઈ શકે એમ છે. ખાસ કરીને ઇતિહાસ, સાહિત્ય કળા અને શિલ્પ-સ્થાપત્યના વિષયો સંબંધી લેખો મળે તો તે વિદ્વાનોને મહુ ઉપયોગી નીવડે.

ઇતિહાસ—આ વિભાગમાં તે અરસામાં થઈ ગયેલા મહાન ધર્મ-ગુરુઓ-જૈનાચાર્યો, જૈન સાધવીઓ, ગુરુપટ્ટપરંપરા, ગરુઓ, જૈન રાજાઓ, જૈન રાજવંશો, જૈન મંત્રીઓ, શ્રાવકો, શ્રાવિકાઓનાં પ્રમાણભૂત જીવન-ચરિત્રોનો તેમજ તે કાળની રાજનૈતિક, સામાજિક કે ધાર્મિક વિશિષ્ટ ઐતિહાસિક ઘટનાઓનો સમાવેશ થઈ શકે.

સાહિત્ય—આ વિભાગમાં વલ્લીવાચનાનું ઐતિહાસિક વર્ણન, એ એક હબ્બર વર્ષમાં રચાયેલ આગમ સાહિત્ય, આગમને લગતું—આગમો ઉપર પ્રકાશ પાડતું (ટીકા વગેરે રૂપ) ખીબું સાહિત્ય, સંસ્કૃત પ્રાકૃત ભાષામાં રચાયેલા ખીબ્બ અનેક વિષયોના નાના મોટા ગ્રંથો, એ ગ્રંથકારોનાં જીવન-ચરિત્રો, જન લીધીનો વિકાસ, તે વખતની પઠન-પાઠન શૈલી તેમજ એ એક હબ્બર વર્ષના ઇતિહાસ ઉપર પ્રકાશ પાડતા ગ્રંથોનો પરિચય વગેરે વિષયોનો સમાવેશ થઈ શકે.

કળા—તે વખતની જૈન કળાનું સ્વરૂપ, તેનો પ્રભાવ અને વિકાસ તેમજ તેનું વૈશિષ્ટ્ય.

શિલ્પ સ્થાપત્ય—એ વખતમાં સ્થાપન થયેલાં જૈન તીર્થો, હેરાસરો, અન્ય ધર્મસ્થાનકો તેમજ તેના સ્થાપકોને લગતી હકીકત; એ સમય ઉપર પ્રકાશ પાડતા શિલાલેખો; ત્યારના જૈન સ્થાપત્યની વિશેષતા તેમજ એ સ્થાપત્ય અને વર્તમાન સ્થાપત્યની તુલના વગેરે વિષયોનો આ વિભાગમાં સમાવેશ થાય છે.

આ સમયાં થયેલાં તીર્થો, હેરાસરો, શિલાલેખો, હસ્તલિખિત ગ્રંથો કે ખીજી કોઈ બાબતોનાં ચિત્રો અમને મળશે તો તેને પ્રગટ કરવા માટે યોગ્ય વ્યવસ્થા કરવામાં આવશે.

આ વિશેષાંક વધુમાં વધુ ઉપયોગી બને એ રીતે અમે આ યોજના તૈયાર કરી છે, અને એને દરેક રીતે સમૃદ્ધ બનાવવાની અમારી ઉમેદ છે. અમારી આ ઉમેદની સફળતાનો બધો આધાર પૂજ્ય મુનિરાજે અને અન્ય વિદ્વાનો તરફથી મળનાર લેખ સામગ્રી ઉપર છે એ કહેવાની ભાગ્યે જ જરૂર છે.

આથી અમે સૌ પૂજ્ય મુનિમહારાજોને તથા અન્ય વિદ્વાનોને સાદર વિનંતી કરીએ છીએ કે તેઓ ઉપરના વિષયોને લગતા, બની શકે તેટલા વધુ, લેખો મોકલીને અમારા આ પ્રયત્નને સફળ બનાવવામાં સહાયતા કરે !

—વ્યવસ્થાપક.

લેખો વગેરે નીચેના સરનામે મોકલવાં—

વ્યવસ્થાપક, શ્રી જૈનધર્મ સત્યપ્રકાશક સમિતિ
જેશિંગભાઈની વાડી, ધીકાંટા. અમદાવાદ

સમાચાર

જૈન કૉલેજ

અંબાલા (પંજાબ) ખાતે તા. ૨૦-૬-૩૮ ના દિવસે શ્રી આત્માનંદ જૈન કૉલેજની ઉદ્ઘાટનક્રિયા અમદાવાદના શેઠ શ્રી કસ્તુરભાઈ લાલભાઈના હાથે કરાવવામાં આવી. આ પ્રસંગે પરમ પૂજ્ય આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયવલ્લભસૂરીશ્વરજી મહારાજ ત્યાં પ્રધાર્યા હતા.

જૈન લાયબ્રેરી

અંબાલા (પંજાબ) ખાતે તા. ૨૧-૬-૩૬ ના દિવસે શ્રી આત્માનંદ જૈન લાયબ્રેરીની ઉદ્ઘાટનક્રિયા રાધનપુરના શેઠ કાંતિલાલ ઈશ્વરલાલના હાથે કરાવવામાં આવી.

દીક્ષા

(૧) ભાવનગરમાં પરમ પૂજ્ય આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરજીએ ત્યાંના રહીશ ભાઈ હરગોવિન્દદાસને અષાઠ સુદી ૭ ને સોમવારે દીક્ષા આપી. દીક્ષિતનું નામ હેમપ્રભવિજયજી રાખીને પૂજ્ય આચાર્ય શ્રી વિજયેશ્વરસૂરિજીના શિષ્ય બનાવવામાં આવ્યા. (૨) ગોધરામાં જેઠ વદી ૬ ના દિવસે ભાઈ સોમચંદ છોટાલાલને પૂજ્ય મુનિરાજ શ્રી રામવિજયજીએ દીક્ષા આપી. દીક્ષિતનું નામ શશિપ્રભવિજયજી રાખવામાં આવ્યું. (૩) ચાણુસ્મામાં અષાઠ સુદી ૧૦ ના દિવસે પૂજ્ય મુનિરાજ શ્રી સુમતિવિજયજીએ ભાઈ અમૃતલાલને દીક્ષા આપી. દીક્ષિતનું નામ આનંદવિજયજી રાખવામાં આવ્યું. (૪) મહેસાણામાં જેઠ વદ ૨ ના દિવસે પરમ પૂજ્ય આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયકુમુદસૂરિજીએ માલવાડા (મારવાડ)ના રહીશ ભાઈ રતનચંદ મલુકચંદને દીક્ષા આપી. દીક્ષિતનું નામ રંજનવિજયજી રાખવામાં આવ્યું અને તેમને પૂ. મુનિરાજ શ્રી તિલકવિજયજીના શિષ્ય બનાવવામાં આવ્યા.

સંઘ

ધોરાજીથી પરમ પૂજ્ય ઉપાધ્યાયજી મહારાજ શ્રી ધર્મવિજયજી આદિના ઉપદેશથી જુનાગઢનો છરીપાળતો સંઘ નીકળ્યો હતો.

અવસાન

અમદાવાદના શેઠ શ્રી સારાભાઈ ડાહ્યાભાઈનું તા. ૨૯-૬-૩૮ની રાતે શ્રી સેરીસા તીર્થ ખાતે અવસાન થયું.

Regd. No. B. 3801

વિશેષાંક

“ શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ ”

નો

બીજો વિશેષાંક

[શ્રી પર્યુષણ પર્વ વિશેષાંક]

ચોથા વર્ષના પ્રારંભમાં પ્રસિદ્ધ થશે.

[એ વિશેષાંકની સવિસ્તર યોજના અંદર વાંચો]

એ દળદાર અંક મેળવવા

આજે જ ગ્રાહક બનો.

ભગવાન મહાવીરસ્વામીના જીવનને લગતા અનેક વિકૃત્તા
ભર્યા લેખોથી ભરપૂર ૨૨૮ પાનાનો દળદાર અંક

શ્રી મહાવીર નિર્વાણ વિશેષાંક

મૂલ્ય-૨પાલ ખર્ચ સાથે તેર આના.

શ્રી મહાવીર નિર્વાણ વિશેષાંક સાથેની

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશની

બીજા વર્ષની

પાકી ફાઇલ અઠી રૂપિયા.

છુટા અંકો બે રૂપિયા.

લખો:— શ્રી જૈનધર્મ સત્યપ્રકાશક સમિતિ

જેશિંગભાઈનો વાડી, ધીકાંટા,

અમદાવાદ. (ગુજરાત)

ACHARYA SRI KAILASSAGARSURI GYANMANDIR